

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΕΡΕΥΝΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ,
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠ/ΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Κώστας Ν. Θεριανός
Νίκος Δ. Φωτόπουλος

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Β΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ **Τόμος 8ος**

Ομάδα προσανατολισμού
ανθρωπιστικών σπουδών

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ,
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**Β΄ Γενικού Λυκείου
Ομάδα προσανατολισμού
ανθρωπιστικών σπουδών**

Τόμος 8ος

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

Πρόεδρος: Σωτήριος Γκλαβάς

**ΓΡΑΦΕΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ Β'**

**Προϊστάμενος:
Παύλος Φ.Μάραντος**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

**Κώστας Ν. Θεριανός,
Δρ. Επιστημών της Αγωγής,
Κοινωνιολόγος, Εκπαιδευτικός
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Νίκος Δ. Φωτόπουλος,
Επίκουρος Καθηγητής,
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας**

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

**Χριστίνα Βέικου, Μέλος ΔΕΠ ΑΕΙ,
πρ. Σύμβουλος Π.Ι. (συντονίστρια)**

**Ακριβή Γεωργούση,
Σχολ.Σύμβουλος,
Master Κοινωνικών Επιστημών
Χαράλαμπος Γ. Καριοφύλλας,
Εκπαιδευτικός ΠΕ09,
MSc. Οικονομολόγος**

**ΕΠΟΠΤΕΙΑ - ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΣΤΟ
ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Παύλος Φ. Μάραντος**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ

Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε.

Φιλολογική επιμέλεια:

Χρύσα Φραγκιαδάκη

Εξώφυλλο:

Δώρος Παπαϊωαννίδης

Σελιδοποίηση:

Χριστίνα Κωνσταντινίδου

**«ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ
ΥΛΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΝΕΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ» της
Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (ΣΧΟΛΕΙΟ
21ου αιώνα)-ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΣΠΟΥΔΩΝ» ΜΕ ΚΩΔ. ΟΠΣ 295450,
των Αξόνων Προτεραιότητας 1, 2
και 3 - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ του
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ», που
συγχρηματοδοτείται από την
Ευρωπαϊκή Ένωση - Ευρωπαϊκό
Κοινωνικό Ταμείο και από
Εθνικούς Πόρους (ΕΣΠΑ 2007 -
2013).**

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Κώστας Ν. Θεριανός
Νίκος Δ. Φωτόπουλος**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ:

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

**ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**Β' Γενικού Λυκείου
Ομάδα προσανατολισμού
ανθρωπιστικών σπουδών**

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

**Ομάδα εργασίας για το Ινστιτούτο
Εκπαιδευτικής Πολιτικής**

Προσαρμογή:

**Κατερίνα Καραβιδοπούλου,
Υπάλληλος Ι.Ε.Π., ΠΕ μεταφραστών**

Επιμέλεια:

**Μαριαλένα Ξενάκη,
Εκπαιδευτικός ΠΕ05**

Επιστημονικός υπεύθυνος:

**Βασίλης Κουρμπέτης,
Σύμβουλος Α΄ του ΥΠ.Π.Ε.Θ.**

Υπεύθυνη του έργου:

**Μαρία Γελαστοπούλου,
Μ.Εδ. Ειδικής Αγωγής**

Τεχνική υποστήριξη:

**Κωνσταντίνος Γκυρτής,
Δρ. Πληροφορικής**

**Συγγραφείς Προδιαγραφών
προσαρμογής των βιβλίων για το
Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής
Πολιτικής:**

**Γιώργος Βουγιουκλίδης,
Δάσκαλος Ειδικής Αγωγής**

**Γελαστοπούλου Μαρία,
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής**

**Γκυρτής Κωνσταντίνος,
Καθηγητής Πληροφορικής**

**Αξιολόγηση και τελικός έλεγχος
των προσαρμογών:**

**Γελαστοπούλου Μαρία,
Εκπαιδευτικός Ειδικής Αγωγής, ΙΕΠ**

**Γκυρτής Κωνσταντίνος,
Καθηγητής Πληροφορικής στη
Δ/βάθμια Εκπαίδευση**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

5.1 Το φαινόμενο της διαφθοράς

5.2 Το ηλεκτρονικό εμπόριο

5.3 Η μετανάστευση

**5.3.1 Κατηγορίες και αίτια μετα-
νάστευσης**

**5.3.2 Κοινωνικές-οικονομικές-
πολιτικές συνέπειες**

ώρες 6

στόχοι

Οι μαθητές/-τριες να μπορούν να:

- **εξηγούν και ερμηνεύουν το φαινόμενο της διαφθοράς.**
- **εξηγούν και να εφαρμόζουν τους κανόνες του ηλεκτρονικού εμπορίου**
- **συγκρίνουν τιμές διάφορων προϊόντων**
- **καταγράφουν τους κινδύνους που υπάρχουν στις ηλεκτρονικές συναλλαγές.**
- **αναλύουν τα αίτια και τις συνέπειες της μετανάστευσης.**
- **εξηγούν τις έννοιες της προκατάληψης, των στερεοτύπων, του ρατσισμού και της ετερότητας.**

Βασική ορολογία

•ανομία	•μεταβιομηχανική κοινωνία
•διαφθορά	•μετανάστευση
•εγκλήματα του «λευκού κολάρου»	•μετανάστης
•εγκληματικότητα	•νεποτισμός
•ηλεκτρονικό έγκλημα	•νομενκλατούρα
•ηλεκτρονικό εμπόριο	•πρόσφυγας
•κοινωνία των πολιτών	•μεταναστευτική πολιτική
•κοινωνικά στερεότυπα	•ρατσισμός
•κοινωνικές προκαταλήψεις	

**Κωνσταντίνος Μαλέας,
Σαντορίνη, 1924-1928,
Εθνική Πινακοθήκη**

5.1 Το φαινόμενο της διαφθοράς

Όταν αναφερόμαστε στο φαινόμενο της διαφθοράς εννοούμε την κακή χρήση της πολιτικής, οικονομικής και διοικητικής δύναμης από φορείς και πρόσωπα που εκπροσωπούν την εξουσία, με στόχο την ιδιοποίηση οφελών για την εξυπηρέτηση του ατομικού τους συμφέροντος.

Ειδικότερα, το φαινόμενο της διαφθοράς αναφέρεται σε ένα φάσμα παράνομων δραστηριοτήτων οι οποίες είναι αντίθετες προς το δημόσιο συμφέρον και λαμβάνουν χώρα σε κυβερνητικές θέσεις και αξιώματα, σε πολιτικά κόμματα, στη δημόσια διοίκηση και την κρατική γραφειοκρατία, σε θεσμικούς χώρους και υπηρεσίες όπως η δι-

καιοσύνη, οι μηχανισμοί της αστυνομίας, οι εφορίες, οι τράπεζες, τα νοσοκομεία, η πολεοδομία κ.α.

Το φαινόμενο της διαφθοράς διαπερνά όλο το εύρος της κοινωνικής και οικονομικής ζωής. Αυτό έχει ως συνέπεια η διαφθορά να παράγει πλέγματα σχέσεων τα οποία είναι εχθρικά και ξένα απέναντι στο δημόσιο συμφέρον και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Παράλληλα, η διαφθορά δημιουργεί στεγανά στον δημόσιο βίο και τη δημόσια διοίκηση, τα οποία και εκμεταλλεύεται. Πολλές φορές οι νόμοι αφήνουν το περιθώριο για να αναπτυχθούν φαινόμενα διαφθοράς. Πρόκειται για τα λεγόμενα «παραθυράκια» του νόμου. Τα «παραθυράκια» είναι διατάξεις που η ερμηνεία τους δεν είναι σαφής και

δίνει χώρο για την ανάπτυξη πρακτικών διαφθοράς.

Η διαφθορά είναι οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό φαινόμενο που έχει οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές αιτίες. Δεν είναι ένα φαινόμενο που εμφανίζεται σε κάποιες χώρες και χαρακτηρίζει κάποιους λαούς. Δεν είναι, με άλλα λόγια, στη «φύση» του Έλληνα, του Ιταλού, του Ισπανού ή του Τούρκου η διαφθορά ενώ απουσιάζει από τη «φύση» του Γερμανού, του Άγγλου, του Ελβετού κτλ. Το γεγονός ότι η διαφθορά εμφανίζεται έντονα σε κάποιες χώρες και όχι σε κάποιες άλλες έχει να κάνει με την οργάνωση της οικονομίας, της κοινωνίας και της πολιτείας των χωρών και όχι με κάποια «εγγενή χαρακτηριστικά» ή «έμφυτες ροπές» των λαών.

Ο όρος νεποτισμός προέρχεται από τη λατινική λέξη nepos (εγγονός, απόγονος). Σημαίνει την εύνοια συγγενών και προσωπικών φίλων εις βάρος των υπόλοιπων μελών της κοινωνίας. Όταν κάποιος πολιτικός προσλαμβάνει, αναξιοκρατικά, τους συγγενείς του στο δημόσιο ή όταν άνθρωποι καταλαμβάνουν θέσεις και αξιώματα επειδή είναι συγγενείς ενός προσώπου που κατέχει εξουσία, τότε έχουμε φαινόμενα νεποτισμού.

Ο νεποτισμός είναι παράμετρος του φαινομένου της διαφθοράς.

**Νίκος Χουλιάρας,
Ο ζωγράφος που φεύγει, 1940,
Εθνική Πινακοθήκη**

Ο όρος νομενκλατούρα προέρχεται από τη λατινική λέξη nomenclatura (κατάλογος ονομάτων). Ο όρος νομενκλατούρα χρησιμοποιείται στην πολιτική για να δηλώσει μια ομάδα ανθρώπων που κρατάει και ελέγχει, επί πολλά έτη, τις καίριες θέσεις σε ένα κόμμα, μια κυβέρνηση κτλ.

Η επιβίωση της νομενκλατούρας είναι στοιχείο πολιτικής υπανάπτυξης και μπορεί, πολλές φορές, να οδηγήσει στην ανάπτυξη φαινομένων διαφθοράς. Αυτό οφείλεται στο ότι η νομενκλατούρα έχει την τάση, προκειμένου να διασφαλίσει την ύπαρξή της, να ευνοεί την ανέλιξη και την ανάδειξη νέων στελεχών που δεν θα την αμφισβητήσουν.

Η διαφθορά μάς απασχολεί ως οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό φαινόμενο. Όχι ως ατομική πρακτική. Ατομικές πρακτικές παραβίασης των νόμων, δωροδοκίας και δωροληψίας εμφανίζονται από την αρχαιότητα σε όλες τις κοινωνίες, σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη. Η διαφθορά είναι κάτι διαφορετικό. Πρόκειται για ένα μαζικό

φαινόμενο, το οποίο σε πολλές περιπτώσεις έχει γίνει «συνείδηση» σε μεγάλα τμήματα της κοινωνίας. Η φράση «δώσε φακελάκι για να γίνει η δουλειά σου» είναι ενδεικτική του φαινομένου της διαφθοράς και δείχνει, δυστυχώς, ότι η κοινωνία έχει συνηθίσει αυτές τις πρακτικές με αποτέλεσμα να τις θεωρεί φυσιολογικές.

Οι παράγοντες που προκαλούν την εμφάνιση φαινομένων διαφθοράς διαπλέκονται μεταξύ τους, αλληλεπιδρούν και δεν είναι εύκολο να διαχωριστούν. Συγκεκριμένες οικονομικές πρακτικές, που σε κάποιο κοινωνικό ή πολιτικό πλαίσιο δεν οδηγούν σε φαινόμενα διαφθοράς, μπορεί να οδηγούν σε τέτοια φαινόμενα σε ένα άλλο πλαίσιο. Για παράδειγμα, οι επιχειρήσεις στον καπιταλισμό δραστηριοποιούνται

με σκοπό τη μεγιστοποίηση του κέρδους. Όμως, αυτό από μόνο του δεν αποτελεί παράγοντα διαφθοράς, διότι τότε κάθε επιχειρηματίας και κάθε επιχείρηση θα είχαν διαφθαρεί. Σε συγκεκριμένες συνθήκες πολιτικής υπανάπτυξης (βλ. ενότητα Α 4.7), η επιχειρηματική δραστηριότητα μπορεί να διαπλεχθεί με πολιτικούς και στελέχη της δημόσιας διοίκησης και να προκαλέσει διαφθορά. Η κεντρικά σχεδιασμένη οικονομία, επίσης, δεν αποτελεί παράγοντα διαφθοράς από μόνη της. Μπορεί, όμως, υπό συγκεκριμένες συνθήκες τα στελέχη του κράτους που σχεδιάζουν την οικονομία να αποκοπούν από την κοινωνία και αντί να λειτουργούν για το δημόσιο όφελος να στοχεύσουν στο ιδιωτικό τους συμφέρον.

Καραβάτζιο, Οι χαρτοκλέφτες, περίπου 1594

«Τις χειρότερες επιδόσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει η Ελλάδα σχετικά με τη διαφθορά, με το 22% των πολιτών (δηλαδή έναν στους πέντε) να δηλώνει - απαντώντας σε σχετική δημοσκόπηση που διοργανώνεται κάθε χρόνο ειδικά για την οργάνωση Διεθνούς Διαφάνεια- ότι

“λάδωσε” κάποιον δημόσιο λειτουργό κατά το 2012 και το 54% των Ελλήνων να διαπιστώνει επιδείνωση της διαφθοράς. Η Ελλάδα βρίσκεται στις υψηλότερες θέσεις διαφθοράς μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με 22%, ενώ η Κύπρος έχει 19%, η Βουλγαρία 8%, η Ιταλία μόλις 5%, η Πορτογαλία 3% και η Ισπανία 2%.

Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Βαρόμετρο Διαφθοράς που συνέταξε η Διεθνής Διαφάνεια (μη κυβερνητική οργάνωση που καταρτίζει πίνακα με 176 χώρες ανάλογα με το επίπεδο διαφθοράς τους), η Ελλάδα θεωρείται πιο διεφθαρμένη από την Αργεντινή (13%) και την Αρμενία (18%), από το Ελ Σαλβαδόρ (12%) και το Περού (20%) καθώς και από την Τζαμάικα (12%). Ωστόσο, ολόένα και περισσότεροι πολίτες -το

84% όσων ρωτήθηκαν στην Ελλάδα- δηλώνουν διατεθειμένοι να αντιδράσουν στη διαφθορά καταγγέλλοντας περιστατικά.

Ο μέσος όρος διαφθοράς για ολόκληρο τον κόσμο είναι 27%. Υπάρχουν χώρες-παράδεισοι διαφάνειας, όπου το «λάδωμα» είναι κάτω του 1%, όπως ήταν για το 2012 η Δανία, η Φινλανδία, η Ιαπωνία και η Αυστραλία. Στον αντίποδα, υπάρχει η πεντάδα των πλέον διεφθαρμένων κρατών του κόσμου: η χειρότερη είναι η Σιέρα Λεόνε με 84%, ακολουθεί η Λιβερία με 75%, η Υεμένη με 74%, η Κένυα με 70% και το Καμερούν με 62%».

(εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, 9/7/ 2013).

Έχοντας αυτές τις επισημάνσεις κατά νου, θα αναφερθούμε σε ορισμένους παράγοντες που μπορούν να ευνοήσουν την ανάπτυξη της διαφθοράς:

α) Ο βαθμός ανάπτυξης της δημοκρατίας και ο ρόλος του κράτους. Σε χώρες που το επίπεδο της δημοκρατίας είναι χαμηλό και υπανάπτυκτο, οι συνθήκες ευδοκίμησης φαινομένων διαφθοράς και κατάχρησης εξουσίας είναι ευνοϊκότερες. Υπάρχουν πελατειακές σχέσεις και την ίδια στιγμή υπάρχει χαλαρός έλεγχος από την εκτελεστική, τη νομοθετική ή τη δικαστική εξουσία. Για παράδειγμα, μοναρχικά ή αυταρχικά καθεστώτα υπανάπτυκτων χωρών έχουν δείξει εντονότερα σημάδια απροκάλυπτου χρηματισμού και αυθαιρεσίας, χωρίς να μπορεί να παρέμβει κανείς για την

αποτροπή τέτοιων φαινομένων. Αλλά και σε αναπτυγμένες δημοκρατίες έχουν εμφανιστεί εκτεταμένα κρούσματα διαφθοράς. Οι εγκληματολόγοι έχουν ορίσει αυτά τα φαινόμενα ως «εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου» ή «εγκλήματα του λευκού κολάρου». Ο όρος υποδηλώνει ότι άνθρωποι με κουστούμια και πουκάμισα με λευκά κολάρα (πολιτικοί, ανώτερα στελέχη του κράτους, επιχειρηματίες, στελέχη του χρηματιστηρίου και των τραπεζών κτλ.) είναι αυτοί που επιδίδονται σε τέτοιες δραστηριότητες (παραβίαση νόμων για τις επιχειρήσεις, χρηματισμούς για αδειοδοτήσεις επιχειρήσεων, παράνομες δανειοδοτήσεις, αθέμιτος ανταγωνισμός κτλ.). Όσο υποχωρεί η διαφάνεια και ο έλεγχος τόσο

αυτά τα φαινόμενα βρίσκουν πεδίο ανάπτυξης.

β) Ο ρόλος της «κοινωνίας των πολιτών». Με τον όρο «κοινωνία των πολιτών», στη σύγχρονη εκδοχή του και πολύ συνοπτικά, εννοούμε τον ενδιάμεσο κοινωνικό χώρο ανάμεσα στο κράτος και την ελεύθερη αγορά, δηλαδή τις επιχειρήσεις. Η κοινωνία των πολιτών περιλαμβάνει τις κοινωνικές οργανώσεις, τα κινήματα, τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, τις περιβαλλοντικές και εθελοντικές δράσεις των πολιτών οι οποίες ενεργούν και λαμβάνουν χώρα μακριά τόσο από την ιδιωτική επιχειρηματικότητα όσο και από τους κρατικούς μηχανισμούς. Οι χώρες που έχουν αναπτυγμένη «κοινωνία πολιτών» είναι περισσότερο ευαισθητοποιημένες σε έννοιες και πρακτικές που

σχετίζονται με τη διαφάνεια, την κοινωνική λογοδοσία, τον δημόσιο και κοινωνικό έλεγχο, ενώ ταυτόχρονα έχουν πετύχει υψηλότερο βαθμό συμμετοχής στα κοινά και μεγαλύτερο βαθμό κοινωνικής ευθύνης στον ατομικό και δημόσιο βίο. Αντίθετα, οι χώρες με ισχνή «κοινωνία των πολιτών» παραμένουν προσκολλημένες σε παραδοσιακές και κρατικιστικές λογικές στις οποίες ενδημούν οι πελατιακές σχέσεις, ο συγκεντρωτισμός της εξουσίας, η έλλειψη συμμετοχής και οι προσωπικές στρατηγικές, η αδιαφάνεια και ο νεποτισμός. Η ισχνή κοινωνία των πολιτών είναι παράγοντας που ευνοεί την ανάπτυξη φαινομένων διαφθοράς. Η συμμετοχή και ο έλεγχος μπορούν να αποτρέψουν την εμφά-

νιση και ανάπτυξη της διαφθοράς. Όταν οι πολίτες «αποχωρούν» από τα κοινά και «ιδιωτεύουν», τότε αφήνουν το πεδίο ελεύθερο σε όσους επιθυμούν να διαπλεχθούν και να κερδοσκοπήσουν ανεξέλεγκτοι.

**«Όπως είναι γνωστό, για διάφορους ιστορικούς λόγους, η χώρα μας έχει μια εξαιρετικά καχεκτική κοινωνία των πολιτών με έντονους αυταρχισμούς και στο ενδοθεσμικό και στο διαθεσμικό επίπεδο. Στον πολιτικό χώρο, π.χ., έχουμε και υπερσυγκέντρωση δύναμης στα χέρια των κυβερνώντων (ενδοθεσμικό επίπεδο) και κομματικοκρατία, δηλαδή διείσδυση της κομματικής λογικής σε τομείς όπως η ανώτατη παιδεία, η Εκκλησία κλπ.»
(Νίκος Μουζέλης, εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, 14/12/1997)**

«Η κοινωνία των πολιτών δηλώνει όλες τις μορφές κοινωνικής δράσης ατόμων ή ομάδων, οι οποίες δεν απορρέουν από το κράτος και δεν αναλαμβάνονται από αυτό. Ο όρος οργανωμένη κοινωνία των πολιτών αναφέρεται στις οργανωτικές δομές, των οποίων τα μέλη εξυπηρετούν, μέσω ενός δημοκρατικού διαλόγου, το γενικό συμφέρον και λειτουργούν ως μεσολαβητές μεταξύ των δημόσιων αρχών και των πολιτών. [...]

Η Συνθήκη της Λισαβόνας (άρθρο 15 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης - ΣΛΕΕ) αναγνωρίζει τη σημασία της συμμετοχής της κοινωνίας των πολιτών στη χρηστή ευρωπαϊκή διακυβέρνηση».

(<http://europa.eu>)

γ) Ο βαθμός και το επίπεδο των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων. Σε κοινωνίες όπου υπάρχουν φαινόμενα ακραίων και έντονων οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων, κοινωνικές συνθήκες που παράγουν φτώχεια, ανεργία, εξαθλίωση και κοινωνικό αποκλεισμό, η εκδήλωση φαινομένων διαφθοράς αναμένεται να είναι εντονότερη αφού το κίνητρο για την υπέρβαση μιας προβληματικής κατάστασης γίνεται μεγαλύτερο. Ουσιαστικά κυριαρχεί ο βιολογικός νόμος της ζούγκλας στην κοινωνία, ο οποίος προτρέπει αλλά και «δικαιολογεί» φαινόμενα διαφθοράς. Γι' αυτό και η αντιμετώπιση αυτών των κοινωνικών προβλημάτων είναι όχι μόνο υποχρέωση, αλλά όρος επιβίωσης μιας δημοκρατικής πολιτείας. Πώς μπορεί να λειτουργήσει η δημοκρα-

τία σε μια κοινωνία όπου το μεγαλύτερο μέρος των φόρων το πληρώνουν όσοι δεν μπορούν να ξεφύγουν από τους φορολογικούς μηχανισμούς, όπου οι ποινές επιβάλλονται σε όποιους δεν μπορούν να πληρώσουν τις υπηρεσίες ενός καλού δικηγόρου, όπου τις θέσεις στη δημόσια διοίκηση τις καταλαμβάνουν όσοι έχουν γνωριμίες; Και πώς διαπαιδαγωγείται ο πληθυσμός αυτών των κοινωνιών; Σε ποιες αξίες και σε ποιες πρακτικές;

δ) Η ανομία και το αξιακό σύστημα μιας κοινωνίας. Η διαφθορά είναι όψη του φαινομένου της ανομίας. Ανομία δεν σημαίνει παρανομία και μη τήρηση των νόμων. Πρόκειται για ένα ευρύτερο κοινωνικό φαινόμενο, το οποίο περιλαμβάνει και τη μη τήρηση των νόμων. Δεν είναι, όμως, μόνο αυτό. Ο όρος ανο-

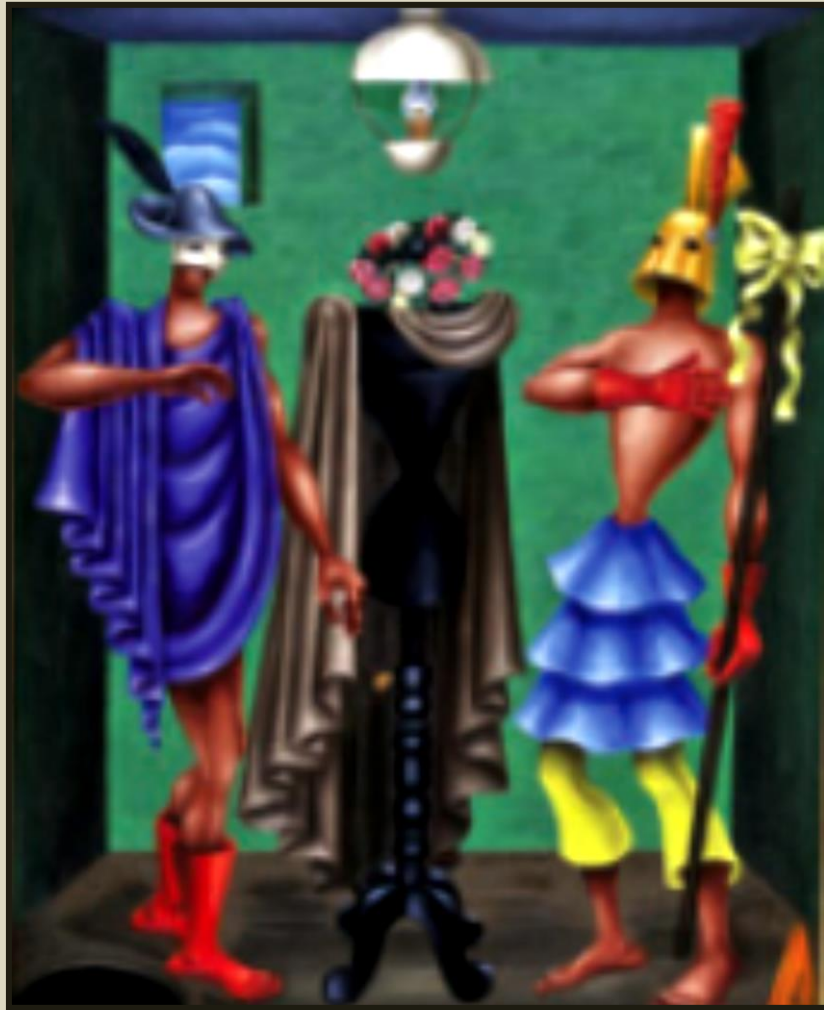
μία εισήχθη στις κοινωνικές επιστήμες από τον Εμίλ Ντυρκέμ. Η ανομία είναι χαρακτηριστικό της χαλάρωσης της κοινωνικής συνοχής. Πρόκειται για μια κατάσταση, όπου οι ηθικοί και τυπικοί κανόνες (νόμοι) μιας κοινωνίας δεν έχουν ιδιαίτερη αξία για τα μέλη της. Τα μέλη της κοινωνίας αρχίζουν να μην πιστεύουν σε αυτούς. Ανομία είναι η απόσυνδεση των στόχων που θέτουν τα άτομα από τα κοινωνικά αποδεκτά μέσα για να τους πραγματοποιήσουν. Για παράδειγμα, κάποιο μέλος της κοινωνίας θέλει να αγοράσει ένα αυτοκίνητο. Τα αποδεκτά κοινωνικά μέσα είναι να αποταμιεύσει χρήματα που προέρχονται από την εργασία του, να λάβει κάποιο τραπεζικό δάνειο το οποίο θα το αποπληρώσει σταδιακά κτλ. Όμως, μπορεί το άτομο να μην κα-

ταφύγει σε αυτά τα μέσα. Μπορεί να καταφύγει σε ενέργειες, οι οποίες να του αποφέρουν το απαραίτητο ποσό για να αγοράσει το αυτοκίνητο. Όταν τέτοιες πρακτικές και αντιλήψεις διαδίδονται στο κοινωνικό σώμα, τότε επικρατεί η κατάσταση της ανομίας. Η ανομία μεγαλώνει ακόμη περισσότερο όταν οι πρακτικές αυτές μένουν ατιμώρητες. Οι σύγχρονες κοινωνίες, λόγω του μεταβατικού τους χαρακτήρα, δημιουργούν όρους ανάπτυξης της ανομίας. Οι παραδοσιακές αξίες και οι θεσμοί κλονίζονται, χωρίς να έχουν εμφανιστεί νέες κοινωνικές σχέσεις και ρυθμίσεις που θα πάρουν τη θέση τους. Άλλωστε, ο Ντυρκέμ, που όρισε την ανομία ως φαινόμενο, είχε ζήσει σε μια ανάλογη μεταβατική εποχή. Ήταν στις αρχές του 20ού αιώνα, όπου η οικο-

νομία και η κοινωνία άλλαζαν με ταχύτατους ρυθμούς χωρίς οι άνθρωποι να έχουν μπορέσει να αφομοιώσουν τις αλλαγές.

ε) Ο ρόλος της οικογένειας και του εκπαιδευτικού συστήματος. Οι φορείς κοινωνικοποίησης και ιδιαίτερα η οικογένεια και το σχολείο μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στη διαπαιδαγώγηση των νέων ανθρώπων ενάντια στη λογική και την πρακτική της διαφθοράς. Η οικογένεια και η εκπαίδευση μπορούν να γίνουν «σχολείο» και περιβάλλον ήθους και εννοιών, καλλιεργώντας έννοιες και αξίες όπως: πολίτης, δημόσιο συμφέρον, κοινό καλό, κοινωνική αλληλεγγύη, κράτος δικαίου, κοινωνική δικαιοσύνη, συνέπεια, εντιμότητα, ειλικρίνεια, κοινωνική ευθύνη. Η οικονομία και η πολιτεία σαφώς έχουν την

πρωταρχική ευθύνη για τα φαινόμενα διαφθοράς, όμως οι άνθρωποι είναι αυτοί που επιλέγουν πώς θα ζήσουν, που σε τελική ανάλυση δημιουργούν την ιστορία τους. Άλλωστε, η δημοκρατία και η πολιτική ανάπτυξη είναι το αντίδοτο στη διαφθορά. Όμως, δημοκρατία σημαίνει ελευθερία, συμμετοχή και ευθύνη. Αν οι πολίτες είναι απαθείς και δεν έχουν έναν ορίζοντα αξιών που θα τους κινητοποιεί να ελέγξουν την κάθε εξουσία, τότε οι λέξεις δημοκρατία και συμμετοχή στερούνται περιεχομένου. Σε αυτή την κατεύθυνση μπορούν να συμβάλουν σημαντικά οι φορείς που διαμορφώνουν τους αυριανούς πολίτες.

**Νίκος Εγγονόπουλος, Θέατρον,
1961, Εθνική Πινακοθήκη**

«Τα εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου προϋποθέτουν την χρήση της μεσοαστικής ή επαγγελματικής θέσης του δράστη για την διάπραξή τους. Εγκλήματα των ισχυρών είναι εκείνα για την διάπραξη των οποίων γίνεται

χρήση της εξουσίας που έχει δοθεί στον δράστη - όπως όταν ένας αξιωματούχος δέχεται δωροδοκίες για να μεροληπτήσει υπέρ ενός μέτρου πολιτικής.

Αν και οι αρχές αντιμετωπίζουν τα εγκλήματα αυτά με πολύ περισσότερη ανοχή από ό,τι τα εγκλήματα των λιγότερο προνομιούχων, το κόστος των εγκλημάτων του λευκού περιλαιμίου είναι τεράστιο. Πολύ περισσότερη έρευνα έχει γίνει για τα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου στις Η.Π.Α. παρά στην Βρετανία. Στις Η.Π.Α. υπολογίστηκε πως τα εγκλήματα λευκού περιλαιμίου (που ορίζονται ως φοροδιαφυγή, ασφαλιστικές απάτες σχετικά με φάρμακα και ιατρικές υπηρεσίες, απάτες για επισκευές κατοικίας και αυτοκινήτων) στοιχίζουν σαράντα φορές περισσότερο από τα συνήθη εγκλήματα κατά της περιουσίας...

Επιπλέον, ορισμένες μορφές εγκλημάτων λευκού περιλαιμίου αφορούν πολύ μεγαλύτερο αριθμό ατόμων από ό,τι τα εγκλήματα των χαμηλών τάξεων. Ένας καταχραστής μπορεί να ληστέψει χιλιάδες -και σήμερα με τη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών εκατομμύρια- ατόμων και παράνομα πωλούμενα φάρμακα μπορούν να προσβάλλουν την υγεία πολλών ανθρώπων και να οδηγήσουν ακόμα και σε θανάτους».

(A. Giddens, Κοινωνιολογία, μτφρ. Δ. Τσαούσης, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2002)

5.2 Το ηλεκτρονικό εμπόριο

Μέχρι πριν από μερικά χρόνια γνωρίζαμε την έννοια του εμπορίου μέσα από τις συμβατικές οδούς της αγοράς και της πώλησης εμπορευμάτων, μέσω της φυσικής παρουσίας ανθρώπων οι οποίοι δραστηριοποιούνταν σε χώρους αγοραπωλησίας όπως οι λαϊκές αγορές, τα εμπορικά καταστήματα, τα εμπορικά κέντρα.

Η διαδικασία αυτή απαιτούσε τη φυσική παρουσία των εμπλεκόμενων, γεγονός που στοίχιζε και χρόνο αλλά και χρήμα τόσο για τη μετακίνηση όσο και για τη μεταφορά εμπορευμάτων.

Ωστόσο, η τεχνολογική εξέλιξη και οι μεταβολές στον χώρο των επικοινωνιών προκάλεσαν σημαντικές ανακατατάξεις στον τρόπο με

**τον οποίο σήμερα γίνονται οι εμπο-
ρικές συναλλαγές. Το τοπίο του ε-
μπορίου έχει αλλάξει σημαντικά, γε-
γονός που συνεπάγεται μια σειρά
από σημαντικούς μετασχηματι-
σμούς σε οικονομικό, κοινωνικό
και πολιτικό επίπεδο.**

**Το ηλεκτρονικό εμπόριο είναι
μια νέα οικονομική πραγματικότητα
που στηρίζεται στο διαδίκτυο. Η α-
γορά και πώληση προϊόντων γίνε-
ται μέσω του διαδικτύου. Το ηλεκ-
τρονικό εμπόριο δεν απαιτεί, για
την αγορά και πώληση υπηρεσιών
και εμπορευμάτων, τη φυσική πα-
ρουσία των εμπλεκομένων. Γίνεται
εξ αποστάσεως.**

**Το ηλεκτρονικό εμπόριο είναι ένα
μια εξελιγμένη οικονομική δραστη-
ριότητα της μεταβιομηχανικής κοι-
νωνίας. Ο Ντάνιελ Μπελ (1919-
2011) ήταν ο πρώτος που χρησιμο-**

ποίησε τον όρο «μεταβιομηχανική κοινωνία». Το 1976 εκδόθηκε το βιβλίο του The coming of post-industrial society (η έλευση της μεταβιομηχανικής κοινωνίας). Ο Μπελ υποστήριξε ότι η ανάπτυξη της τεχνολογίας, και κυρίως της τεχνολογίας των υπολογιστών, θα επιφέρει τέσσερις καθοριστικές αλλαγές:

α) Μείωση των θέσεων εργασίας στη βιομηχανία και αύξηση στις υπηρεσίες.

β) Μείωση της ανειδίκευτης εργασίας.

γ) Οι νέες τεχνολογίες θα είναι η αιχμή της οικονομίας.

δ) Εμφάνιση νέων κριτηρίων κοινωνικής ιεράρχησης με κριτήριο την πρόσβαση κάποιου/-ας στις νέες τεχνολογίες.

Ο Μιχάλης Δερτούζος (1936-2001), καθηγητής της Πληροφορι-

κής στο Ινστιτούτο Τεχνολογίας της Μασαχουσέτης (M.I.T.), ήταν ένας μεγάλος οραματιστής του κόσμου που μπορούσε να διαμορφώσει το διαδίκτυο. Το ηλεκτρονικό εμπόριο δεν διαφέρει από την αρχική σύλληψη του Δερτούζου, ότι οι άνθρωποι θα κινούνται και θα αγοράζουν προϊόντα και υπηρεσίες όπως κινούνται, βλέπουν βιτρίνες και εμπορεύματα, αγοράζουν σε μια κανονική αγορά με εμπορικά καταστήματα.

Στο ηλεκτρονικό εμπόριο δεν υπάρχουν φυσικοί διαμεσολαβητές παρά μόνο οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές μέσω των οποίων γίνονται οι εμπορικές συναλλαγές. Η face to face (πρόσωπο με πρόσωπο) επαφή των συναλλασσομένων έχει αντικατασταθεί από την screen to screen (οθόνη με οθόνη) επαφή

Το ηλεκτρονικό εμπόριο εξυπηρετεί χιλιάδες επιχειρήσεις και εκατομμύρια ανθρώπους σε όλο τον κόσμο.

Ο όρος ηλεκτρονικό εμπόριο περιλαμβάνει όλα τα μέσα, τα οποία εξυπηρετούν τις αγοραπωλησίες εμπορευμάτων και υπηρεσιών χρησιμοποιώντας μέσα όπως:

- **τηλέφωνο (κινητό-σταθερό-δορυφορικό)**
- **ηλεκτρονικοί υπολογιστές**
- **βιντεοτηλέφωνο (βιντεοκλήσεις)**
- **ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e-mail)**
- **τηλεμοιοτυπία (fax)**
- **τηλεόραση**
- **tablets**
- **επικοινωνία μέσω ψηφιακών εργαλείων όπως το skype, ή το Big Blue Button, τα οποία δίνουν τη**

δυνατότητα τηλεδιάσκεψης και χρησιμοποιούνται ευρέως ακόμη και για άλλες χρήσεις (εκπαιδευτικές, επιστημονικές κτλ.)

Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, πως στις μέρες μας έχουμε ένα σημαντικό αριθμό εργαλείων τα οποία κυριολεκτικά έχουν μεταλλάξει τον χαρακτήρα και τη φύση των συναλλαγών, με συνέπεια να έχουν προκληθεί σημαντικές αλλαγές σε όλες τις φάσεις και τα στάδια της εμπορευματικής διαδικασίας.

Το ηλεκτρονικό εμπόριο έχει και αυτό τους «ηλεκτρονικούς απατεώνες» του, όπως έχει και το κλασικό εμπόριο.

Το ηλεκτρονικό εμπόριο είναι κατάκτηση, ένας νέος τρόπος εμπορίου που εξυπηρετεί τους εμπόρους, τους παραγωγούς, τους καταναλωτές και την οικονομία στο σύνολό

της.

Όμως, για περιπτώσεις απάτης ή άλλων αδικημάτων στο διαδίκτυο, υπάρχει η Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος.

«Η Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος προσφέρει υπηρεσίες δίωξης τέτοιων περιπτώσεων στον κυβερνοχώρο και παρέχει ασφάλεια στους πολίτες, τους εμπόρους και τους καταναλωτές που χρησιμοποιούν το διαδίκτυο για την αγορά και πώληση εμπορευμάτων και υπηρεσιών. Αναλυτικότερα:

Η αποστολή της Υποδιεύθυνσης Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος συμπεριλαμβάνει την πρόληψη, την έρευνα και την καταστολή εγκλημάτων ή αντικοινωνικών συμπεριφορών, που διαπράττονται μέσω του διαδικτύου ή άλλων μέσων ηλεκ-

τρονικής επικοινωνίας.

Η Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, στην εσωτερική της δομή, αποτελείται από τέσσερα τμήματα που συμπληρώνουν όλο το φάσμα προστασίας του χρήστη και ασφάλειας του κυβερνοχώρου. Έτσι, στη νέα αναβαθμισμένη δομή της αποτελείται από:

- Το Τμήμα Γενικών Υποθέσεων και Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, που ασχολείται με τις εγκληματικές πράξεις οι οποίες διαπράττονται στα μέσα ηλεκτρονικής επικοινωνίας και ψηφιακής αποθήκευσης ή μέσω αυτών σε ολόκληρη τη χώρα.**
- Το Τμήμα Προστασίας Ανηλίκων, που ασχολείται με τα εγκλήματα τα οποία διαπράττονται κατά των ανηλίκων με τη χρήση του διαδικτύου και των άλλων μέσων ηλε-**

κτρονικής ή ψηφιακής επικοινωνίας και αποθήκευσης.

- Το Τμήμα Προστασίας Λογισμικού και Πνευματικών Δικαιωμάτων που ασχολείται με τις υποθέσεις παράνομης διείσδυσης σε υπολογιστικά συστήματα και κλοπής, καταστροφής ή παράνομης διακίνησης λογισμικού υλικού, ψηφιακών δεδομένων και οπτικο-ακουστικών έργων, που τελούνται σε ολόκληρη τη χώρα.
- Το Τμήμα Ασφάλειας Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών, που ασχολείται με την πρόληψη και καταστολή εγκλημάτων παραβίασης του απορρήτου των ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

Κοινωνικές δράσεις της Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος

Η Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος αναπτύσσει έντονη δραστηριότητα

για την ενημέρωση μικρών και μεγάλων χρηστών του διαδικτύου. Οργανώνει ημερίδες για την ασφαλή πλοήγηση -σε όλη τη Ελλάδα- με στόχο την ενημέρωση των πολιτών για τις νέες τεχνολογίες και ειδικότερα για τους κινδύνους που ελλοχεύουν κατά την πλοήγηση στο διαδίκτυο». (www.astynomia.gr)

ΓΙΑ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΣΤΗ ΔΙΩΞΗ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ

Ειδική τηλεφωνική γραμμή
καταγγελιών

11012

(Λειτουργεί όλο το 24 ωρο)

ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Το ηλεκτρονικό εμπόριο έχει αντικαταστήσει τη διά ζώσης επικοινωνία ανάμεσα στον πωλητή και τον πελάτη, αφού όλα τα εμπορεύματα αποτελούν μια ψηφιοποιημένη εικόνα που διαθέτει όλα τα τεχνικά και μη χαρακτηριστικά του προϊόντος χωρίς, ουσιαστικά, να προκύπτει λόγος επαφής του πωλητή με τον αγοραστή.

Ως εκ τούτου, η ανθρώπινη επικοινωνία επηρεάζεται σοβαρά, αφού δεν υπάρχει ανάγκη για την άμεση ανθρώπινη επαφή με τον πωλητή. Αυτό έχει ως συνέπεια οι αγορές να γίνονται με έναν περισσότερο απρόσωπο τρόπο και να μην είναι αναγκαία η δημιουργία μιας σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ πωλητή και αγοραστή. Επιπροσθέτως, όλες οι τεχνικές και μέθοδοι

της πειθούς που χρησιμοποιούσε ένας πωλητής στη διά ζώσης επικοινωνία εγκαταλείπονται, ενώ θα πρέπει αυτές να αποτυπώνονται με ψηφιακό τρόπο στην ιστοσελίδα ή σε μια τηλεοπτική διαφήμιση που αφορά την πώληση ενός προϊόντος.

Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, πως ένας σημαντικός αριθμός των πωλητών που ακολουθούσε τις παραδοσιακές μεθόδους εμπορίου δεν έχει αντικείμενο απασχόλησης. Την ίδια στιγμή όμως γεννιούνται μια σειρά νέων επαγγελματών τα οποία ασχολούνται με το ηλεκτρονικό εμπόριο: γραφίστες, σχεδιαστές εμπορικών ιστοσελίδων, ψηφιακοί διαφημιστές, ειδικοί στο ηλεκτρονικό marketing, κ.ά.

Την ίδια στιγμή που το συμβατικό εμπόριο χάνει ένα τμήμα του από

το ηλεκτρονικό εμπόριο, διαμορφώνεται μια νέα κατάσταση στο επίπεδο των χρηματικών συναλλαγών, αφού οι χρηματικές δοσοληψίες γίνονται μέσω χρεωστικών ή πιστωτικών καρτών, γεγονός που αναπτύσσει τα τραπεζικά προϊόντα σε νέους χώρους και νέες κατευθύνσεις.

Είναι σαφές πως όσο ο καιρός περνάει τόσο οι αγορές θα διευρύνονται μέσω του ηλεκτρονικού εμπορίου, αφού οποιοσδήποτε σήμερα μπορεί να κάνει τα ψώνια του από το σούπερ μάρκετ, να αγοράσει ρούχα, καλλυντικά, ένα αυτοκίνητο, μετοχές, ομόλογα, αεροπορικά εισιτήρια, ασφαλιστικά συμβόλαια, ακόμη και ένα σπίτι σε άλλη χώρα.

Πίσω από το ηλεκτρονικό εμπόριο έχει αναπτυχθεί μια πολύπλο-

κη και εξαιρετικά υψηλού επιπέδου βιομηχανία ψηφιακής υποστήριξης η οποία, μέσω ηλεκτρονικών συστημάτων, σχεδιάζει, οργανώνει, διευθύνει και επιπλέον ελέγχει το σύνολο των εμπορικών συναλλαγών, αφού είναι σε θέση να καταγράφει και να αποθηκεύει οποιαδήποτε κίνηση ή συναλλαγή μέσω αυτών των συστημάτων.

Είναι ευνόητο λοιπόν πως το ηλεκτρονικό εμπόριο διαμορφώνει μια τεράστια δυναμική στο πεδίο των συναλλαγών, και αυτό γιατί:

- μειώνει το κόστος των εμπορικών μεσαζόντων και αντιπροσώπων άρα και την τιμή του προϊόντος.**
- εξοικονομεί χρόνο για τους καταναλωτές.**

- δημιουργεί μεγάλες αγορές, πέρα από τα τοπικά σύνορα και τις περιφερειακά παραδοσιακά όρια.
- ενισχύει την ανάπτυξη των επιχειρήσεων χωρίς έξοδα μετακίνησης και μεταφοράς.
- διευκολύνει τις συναλλαγές κάνοντάς τις πιο προσιτές σε ένα κοινό που δεν μπορεί να μετακινηθεί.
- δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας και μια σειρά νέων επαγγελμάτων τα οποία σχετίζονται με το ηλεκτρονικό εμπόριο.

Την ίδια στιγμή που διαπιστώνεται αυτή η δυναμική, οφείλουμε να σταθούμε και λίγο κριτικά στον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται το ηλεκτρονικό εμπόριο, να κατανοήσουμε και να ερμηνεύσουμε τις αλλαγές και τις επιπτώσεις που έχει επιφέρει η εφαρμογή του.

Είναι σαφές πως οι επιχειρήσεις που δεν θα μπορέσουν να ακολουθήσουν τη δυναμική αυτή είναι σίγουρο πως, αν δεν εξαφανιστούν, θα χάσουν ένα σημαντικό τμήμα του αγοραστικού τους κοινού.

Το ίδιο συμβαίνει, και θα συμβεί, με τους συμβατικούς πωλητές, οι οποίοι θα χάσουν τη δουλειά τους, αφού υπολογίζεται πως λόγω της σημαντικής μείωσης των διά ζώσης πωλήσεων θα μειωθεί αισθητά και ο αριθμός των εργαζομένων στο συμβατικό εμπόριο.

**Παναγιώτης Τέτσης, Λαϊκή Αγορά,
Εθνική Πινακοθήκη**

Το άνεργο μέλλον (The Jobless Future)

Αυτός είναι ο απαισιόδοξος τίτλος του βιβλίου των Στάνλεϋ Αρόνοβιτς και Ουίλιαμ Ντι Φάτσιο (Η.Π.Α., 1994). Σε μια εποχή τεράστιων προσδοκιών από τους ηλεκτρονικές υπολογιστές, οι Aronowitz και DiFazio έκαναν μια έρευνα σχετικά με το πώς η τεχνολογία επηρεάζει την εργασιακή διαδικασία και τις εργασιακές σχέσεις. Η έρευνα, που πραγματοποιήθηκε για το Σωματείο Τεχνικών και Μηχανικών της Νέας Υόρκης το 1984, σχετικά με τις επιπτώσεις που θα είχε στην εργασία τους η είσοδος των υπολογιστών, κατέληγε στο συμπέρασμα ότι οι νέες τεχνολογίες όχι μόνο δεν θα αυξήσουν μακροπρόθεσμα τις επαγγελματικές ευκαιρίες όσων ασχολούνται με αυτές (χειριστές

υπολογιστών, τεχνικοί υπολογιστών, αναλυτές, κ.λπ.), αλλά θα τις μειώσουν. Αυτό το γενικό συμπέρασμα προέκυπτε από συνεντεύξεις αλλά και παρατηρήσεις που είχαν κάνει οι ερευνητές με μερικούς χειριστές και προγραμματιστές υπολογιστών, από όπου φαινόταν ότι η χρήση του υπολογιστή γίνεται όλο και πιο απλή -που σημαίνει προοπτικά μείωση των αμοιβών, καθώς χάνει το χαρακτήρα της σύνθετης εργασίας- ενώ την ίδια στιγμή το πρόγραμμα του υπολογιστή συμπυκνώνει μια σειρά από άλλες εργασίες που μέχρι τότε ήταν αυτόνομες και σύνθετες.

Οι συγγραφείς, τελικά, υποστήριξαν ότι η εξέλιξη της πληροφορικής καταργεί χιλιάδες παραδοσιακές θέσεις εργασίας, χωρίς να δημιουργεί στον ίδιο αριθμό νέες.

Οι εξελίξεις φαίνεται να επιβεβαιώνουν τις απαισιόδοξες αυτές προβλέψεις.

Ορισμένα στοιχεία για προβληματισμό:

- Το Twitter απασχολεί μόλις 400 άτομα σε όλο τον κόσμο.
- Το 2011, οι κινεζικές εταιρείες δαπάνησαν 1,3 δισ. δολάρια για βιομηχανικά ρομπότ.
- Η Foxconn, που φτιάχνει iPads για την Apple, ελπίζει σε 10 χρόνια να λειτουργήσει το πρώτο πλήρως αυτοματοποιημένο εργοστάσιό της χωρίς κανέναν εργάτη και με ελάχιστο τεχνικό και ειδικευμένο προσωπικό.

Μια ακόμα σημαντική επίπτωση είναι η φύση της ίδιας της αγοράς. Η αγορά εμπορευμάτων μετατρέπεται όλο και περισσότερο σε μια απρόσωπη διαδικασία η οποία δεν διαθέτει κανένα στοιχείο ανθρώπινης επικοινωνίας και επαφής. Αυτό συμβάλλει με κάποιο τρόπο στην αποξένωση του ανθρώπου, αφού, αν αναλογιστεί κανείς πως δεν χρειαζόμαστε καμία ανθρώπινη επαφή για τις συναλλαγές μας, καταλαβαίνει πως εθιζόμαστε στο να ερχόμαστε σε επαφή με λιγότερους ανθρώπους καθημερινά.

Φανταστείτε τον πολίτη του μέλλοντος ο οποίος μπορεί να εργάζεται μόνος από το σπίτι του μέσω υπολογιστή, να αγοράζει την τροφή του μέσω ηλεκτρονικής παραγγελίας, να ψωνίζει τα απαραίτητα για το σπίτι μέσω διαδικτύου, να πλη-

ρώνει τους λογαριασμούς του ηλεκτρονικά, να επικοινωνεί με τους φίλους του μέσω των ψηφιακών κοινωνικών δικτύων κ.ά. Καταλαβαίνουμε πως μάλλον θα φτάσει σε ένα σημείο όπου η πραγματικότητα που βιώνει δεν θα είναι ανθρώπινη και κοινωνική, θα είναι μια εικονική ή ψηφιακή πραγματικότητα της απομόνωσης και της μοναξιάς.

Ένα ακόμη εφιαλτικό σενάριο το οποίο καταργεί την ιδιωτικότητα των συναλλαγών μας σχετίζεται με το ότι καθετί που αγοράζεται και πωλείται μέσω διαδικτύου ή ηλεκτρονικών και ψηφιακών μέσων μπορεί να καταγράφεται και να μας ακολουθεί σε όλη μας τη ζωή.

Με τον τρόπο αυτό, την ίδια στιγμή που θα μπορούσε με έναν οργανωμένο τρόπο παρακολούθησης των ηλεκτρονικών αγορών να λυθεί

ένα μέρος του προβλήματος της φοροδιαφυγής, προκύπτει το πρόβλημα της κατάργησης της ιδιωτικότητας στο εμπόριο και τις προσωπικές αγορές.

Οι επιχειρήσεις και τα τραπεζικά ιδρύματα ουσιαστικά, με τον τρόπο αυτό μπορούν να γνωρίζουν, να κατέχουν και να αποθηκεύουν δεδομένα τα οποία αφορούν ατομικές μας συνήθειες, τις διατροφικές ή ενδυματολογικές μας προτιμήσεις, τα φάρμακα που παίρνουμε, τα ταξίδια που κάναμε κτλ.

Βρισκόμαστε ουσιαστικά μπροστά στο κλασικό ερώτημα: μέχρι ποιου σημείου οι τεχνολογικές εξελίξεις επιτρέπεται να εισχωρούν στη ζωή μας και ειδικότερα σε ό,τι αφορά τα ατομικά μας δικαιώματα, τις προσωπικές μας

ελευθερίες, την κοινωνική μας ζωή;

Είναι ξεκάθαρο πως δεν μπορούμε να αρνηθούμε ό,τι βελτιώνει την ποιότητα ζωής μας, αναπτύσσει τις δυνατότητές μας, διευρύνει τους ορίζοντες και τις προοπτικές της κοινωνίας μας.

Ωστόσο, οφείλουμε να αναστοχάζομαστε με κριτικό τρόπο πάνω σε θεμελιώδη ζητήματα τα οποία θίγουν ευθέως την κοινωνικότητά μας, τα δικαιώματα μας και την ανάπτυξη των δυνατοτήτων του ανθρώπινου είδους.

Η προοπτική αυτή, όμως, προϋποθέτει ελευθερία, παιδεία, κριτική σκέψη και σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα.

**Μιχάλης Οικονόμου, Βάρκες,
Εθνική Πινακοθήκη**

Ο όρος κυβερνοχώρος σημαίνει έναν νέο «κοινωνικό» χώρο, ο οποίος διαμορφώνεται από το παγκόσμιο δίκτυο των υπολογιστών που συνθέτουν το διαδίκτυο. Οι άνθρωποι στον κυβερνοχώρο είναι μηνύματα στις οθόνες των υπολογιστών. Δεν υπάρχει η φυσική τους παρουσία. Όμως, αυτό δεν σημαί-

νει ότι δεν είναι άνθρωποι. Δεν σημαίνει ότι δεν έχουν πάθη, δεν λένε αλήθεια ή ψέματα, δεν έχουν καλούς ή κακούς σκοπούς. Το διαδίκτυο είναι μέρος του πραγματικού κόσμου. Όλοι στο διαδίκτυο έχουμε ταυτότητα και αφήνουμε ίχνη. Γι' αυτό είναι αναγκαία η ενημέρωση και η εκπαίδευση στη χρήση του διαδικτύου. Ανάλογη ενημέρωση και εκπαίδευση πρέπει να γίνει και στη χρήση του διαδικτυακού εμπορίου, προκειμένου οι χρήστες του να ωφελούνται από τα πλεονεκτήματα του χωρίς να γίνονται θύματα απάτης.

5.3 Η μετανάστευση

Μετανάστευση είναι η μετακίνηση των ανθρώπων από τη μία περιοχή στην άλλη, είτε στο εσωτερικό μιας χώρας είτε στο εξωτερικό, με σκοπό την αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής.

Πρόκειται για φαινόμενο το οποίο παρατηρείται από την αρχαιότητα. Οι άνθρωποι πάντοτε μετακινούνταν για την αναζήτηση μιας καλύτερης τύχης σε όλα τα μήκη και τα πλάτη της Γης, με συνέπεια οι μετακινήσεις αυτές να προκαλούν διαφορών ειδών ανακατατάξεις, συγκρούσεις και μεταβολές στη σύνθεση και την κατανομή των πληθυσμών. Οι άνθρωποι μετακινούνταν άλλοτε για να βρουν πιο εύφορες και γόνιμες περιοχές με περισσότερους καρπούς και πλουσιότερο

κυνήγι και άλλοτε για να βρουν πιο ζεστό κλίμα και καλύτερους χειμώνες στις πεδινές και εύκρατες περιοχές. Με άλλα λόγια, η πρόκληση της καλύτερης επιβίωσης αποτέλεσε διαχρονικά την κινητήρια δύναμη της μετακίνησης των πληθυσμών.

Ο πανάρχαιος χαρακτήρας του φαινομένου και η μόνιμη παρουσία του σε όλες τις ιστορικές περιόδους της ανθρωπότητας δείχνει ότι δεν μπορεί να υπάρξει ένας κόσμος χωρίς μετανάστευση.

**Το άγαλμα της Ελευθερίας,
Νέα Υόρκη**

Υπάρχουν πολλά σύμβολα της μετανάστευσης. Αγάλματα, λιμάνια, πόλεις που υποδέχθηκαν και υπο-

δέχονται μαζικά μετανάστες. Ένα από τα σύμβολα της μετανάστευσης διεθνώς είναι και το Άγαλμα της Ελευθερίας στη Νέα Υόρκη. Το τεράστιο άγαλμα υποδεχόταν τα εκατομμύρια των μεταναστών που έφταναν στις Η.Π.Α. Το Έλις Άιλαντ ήταν ο πρώτος σταθμός της άφιξής τους, πριν μπουν στην πόλη της Νέας Υόρκης.

Το άγαλμα ήταν δώρο που έκανε το 1886 η Γαλλία στις Η.Π.Α. ως σύμβολο της φιλίας των δύο χωρών.

Το άγαλμα είναι η Ελευθερία που κρατάει στο ένα χέρι έναν πυρσό και στο άλλο τους νόμους. Στη βάση του αγάλματος βρίσκεται η φράση «Δώστε μου τους φτωχούς, τους κουρασμένους σας, τις καταπιεσμένες μάζες που λαχταρούν για ελευ-

θερία» (από ποίημα της Emma Lazarus).

Η βάση του αγάλματος φιλοξενεί, από το 1972, το Μουσείο Μετανάστευσης των Η.Π.Α.

Με τον όρο μετανάστης εννοούμε εκείνο το μέλος μιας κοινωνίας που μετακινείται από την περιοχή (είτε στο εσωτερικό είτε στο εξωτερικό) στην οποία διαμένει μόνιμα για να μεταβεί σε μία άλλη με σκοπό την αναζήτηση εργασίας. Ο μετανάστης ζητάει άδεια παραμονής από τη χώρα στην οποία μεταναστεύει.

Συχνά, ο μετανάστης συγχέεται με τον πρόσφυγα. Ο πρόσφυγας μετακινείται σε άλλη χώρα, υποχρεωτικά και επιβεβλημένα, επειδή διώκεται ή φοβάται τη δίωξη για λόγους πολιτικούς, θρησκευτικούς

κτλ. Ο πρόσφυγας ζητάει άσυλο, το οποίο προβλέπεται από το Διεθνές Δίκαιο και τον Ο.Η.Ε.

Η Ελλάδα έχει γνωρίσει και τη μετανάστευση και την προσφυγιά.

Έλληνες έχουν μεταναστεύσει, στο παρελθόν, στις Η.Π.Α., τη Γερμανία, την Αυστραλία, το Βέλγιο κτλ. προς αναζήτηση εργασίας και καλύτερης ζωής. Τα τελευταία χρόνια, λόγω της οικονομικής κρίσης και της υψηλής ανεργίας στην Ελλάδα, δημιουργείται ένα νέο μεταναστευτικό ρεύμα. Χιλιάδες Έλληνες μεταναστεύουν στο εξωτερικό προκειμένου να αναζητήσουν εργασία.

Μεταναστεύουν και νέοι επιστήμονες (γιατροί, μηχανικοί, τεχνικοί υπολογιστών κτλ.), οι οποίοι σπούδασαν στην Ελλάδα αλλά λόγω ανεργίας προσφέρουν τις πολύτιμες και υψηλού επιπέδου υπηρεσίες

τους όχι στη χώρα που τους σπούδασε αλλά σε άλλες χώρες. Η μετανάστευση αυτή είναι αιμορραγία πολύτιμου επιστημονικού δυναμικού. Αφαιρεί, επίσης, από τη χώρα νεαρό πληθυσμό επιτείνοντας ακόμη περισσότερο το δημογραφικό πρόβλημα. Αυτό το φαινόμενο λέγεται «διαρροή εγκεφάλων» (brain drain).

Επίσης, χιλιάδες Έλληνες στο παρελθόν έγιναν πρόσφυγες εξαιτίας της Μικρασιατικής Καταστροφής (1922), του Εμφυλίου Πολέμου (1946-1949), της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο (1974).

Στη σύγχρονη ιστορία του 20ού αιώνα διακρίνουμε δύο μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα.

Αναλυτικότερα:

α) Στις αρχές του 20ού αιώνα και μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, η

αμερικάνικη ήπειρος είναι ο κύριος μεταναστευτικός προορισμός πολλών Ευρωπαίων. Το ρεύμα αυτό ανακόπηκε λόγω της οικονομικής κρίσης του 1929 που έπληξε και τις Η.Π.Α.

β) Το δεύτερο κύμα εμφανίζεται στην Ευρώπη, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου χώρες όπως η τότε Δυτική Γερμανία, η Σουηδία, το Βέλγιο γίνονται πόλος έλξης μεταναστών. Επίσης, αναζωπυρώθηκε η μετανάστευση προς τις Η.Π.Α, τον Καναδά, την Αυστραλία αλλά και προς χώρες της Λατινικής Αμερικής (Βραζιλία, Αργεντινή).

**Γιάννης Γαΐτης,
Σειρήνες - Οδυσσέας,
Εθνική Πινακοθήκη**

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αυξήθηκε ο αριθμός των προσφύγων. Το θέμα του τεράστιου αριθμού των προσφύγων απασχόλησε τότε τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.).

Το 1951 ψηφίστηκε η Συνθήκη της Γενεύης για τους Πρόσφυγες και δημιουργήθηκε η Ύπατη Αρμοσσία για τους Πρόσφυγες. Στη Συνθήκη της Γενεύης, που έχει επικυρωθεί και από την Ελλάδα, δίνεται ο εξής ορισμός του πολιτικού πρόσφυγα: «Πρόσφυγας είναι κάθε πρόσωπο που, λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων, βρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας είναι υπήκοος και δεν μπορεί ή, λόγω φόβου, δεν επιθυμεί να απολαμβάνει της προστασίας της χώρας αυτής».

Σήμερα, ο έλεγχος και η μετακίνηση μεταναστών και προσφύγων, σε ορισμένες χώρες, ρυθμίζονται από τη Συμφωνία του Σένγκεν, η οποία υπεγράφη το 1985. Στόχος της ήταν η σταδιακή κατάργηση των ελέγ-

χων στα σύνορα, η προοδευτική καθιέρωση της ελεύθερης κυκλοφορίας για τους υπηκόους των κρατών που υπέγραψαν την συμφωνία, η συνεργασία αστυνομικών και δικαστικών αρχών.

5.3.1 Κατηγορίες και αίτια μετανάστευσης

Η μετανάστευση, με κριτήριο τη γεωγραφική μετακίνηση, έχει κατηγοριοποιηθεί σε:

α) Εξωτερική. Είναι η μετανάστευση ατόμων ή ομάδων σε άλλη χώρα. Κάποιος από την Αλβανία που μεταναστεύει στην Ελλάδα ή κάποιος από την Ελλάδα που μεταναστεύει στον Καναδά. Χώρα προέλευσης λέγεται η χώρα από την οποία μεταναστεύει κάποιος. Χώρα

υποδοχής λέγεται η χώρα προς την οποία μεταναστεύει κάποιος.

β) Εσωτερική. Είναι η μετανάστευση από μια περιοχή της χώρας σε άλλη. Η χώρα μας έζησε το φαινόμενο της εσωτερικής μετανάστευσης με τη μορφή της αστυφιλίας από τα μέσα της δεκαετίας του 1950. Η Αθήνα είναι προϊόν εσωτερικής μετανάστευσης, κυρίως τη δεκαετία του 1960 και τη δεκαετία του 1970. Χιλιάδες άνθρωποι άφησαν τα χωριά τους και ήρθαν στην Αθήνα αναζητώντας εργασία και μια καλύτερη ζωή. Η συγκέντρωση ενός μεγάλου πληθυσμού στο Λεκανοπέδιο της Αττικής, με όλα τα περιβαλλοντικά προβλήματα που έχει προκαλέσει, είναι αποτέλεσμα της εσωτερικής μετανάστευσης.

Η εξωτερική μετανάστευση, με κριτήριο την ήπειρο, διακρίνεται σε:

α) Ηπειρωτική. Όταν η μετανάστευση γίνεται προς χώρες της ίδιας ηπείρου (π.χ. από την Ελλάδα προς τη Γερμανία).

β) Υπερπόντια. Όταν η μετανάστευση γίνεται προς χώρες άλλης ηπείρου (π.χ. από την Ελλάδα προς τις Η.Π.Α., την Αυστραλία κτλ.).

Υπάρχουν και άλλες κατηγορίες μετανάστευσης, οι οποίες διαμορφώνονται, όταν το μεταναστευτικό φαινόμενο εξετάζεται με διαφορετικά κριτήρια. Αναλυτικότερα έχουμε:

α) Με κριτήριο το αν είναι ηθελημένη η μετακίνηση ή αν είναι επιβεβλημένη λόγω κάποιων ιδιαίτερων και ακραίων γεγονότων, διακρίνουμε ανάμεσα σε εκούσια και αναγκαστική μετανάστευση.

β) Με κριτήριο το χρονικό διάστημα που διαρκεί η μετακίνηση,

διακρίνουμε ανάμεσα σε μόνιμη ή προσωρινή.

γ) Με κριτήριο το αν η μετακίνηση αφορά νέο και παρθένο τόπο εγκατάστασης ή ήδη κατοικημένο, διακρίνουμε την πρωτογενή από τη δευτερογενή μετανάστευση.

δ) Με κριτήριο τις αλλαγές και τις επιπτώσεις που η μετανάστευση φέρει στο συνολικό κοινωνικό οικοδόμημα (οικονομία, κοινωνικές δομές, θεσμοί κτλ.), διακρίνουμε ανάμεσα σε συντηρητική και προοδευτική/καινοτόμα μετανάστευση.

ε) Με κριτήριο το μέγεθος, η μετανάστευση μπορεί να διακριθεί σε ατομική ή οικογενειακή.

στ) Με κριτήριο την ύπαρξη ταξιδιωτικών και άλλων εγγράφων από τη χώρα προέλευσης, μπορεί να τεκμηριωθεί η διάκριση ανάμεσα σε

«νόμιμη» ή «παράτυπη» μετανάστευση.

η) Με κριτήριο τον σκοπό της μετακίνησης, μπορεί να ταξινομηθεί σε διάφορες κατηγορίες, αν αυτές αφορούν εργασία, σπουδές, οικογενειακή συνένωση κτλ.

θ) Η οικολογική μετανάστευση είναι μια κατηγορία που απασχολεί, τα τελευταία χρόνια, την ανθρωπότητα. Οφείλεται σε περιβαλλοντικούς λόγους, όπως η ξηρασία, η έλλειψη νερού, κτλ. Αν δεν αντιμετωπιστεί άμεσα και αποτελεσματικά το οικολογικό πρόβλημα, οι μετανάστες εξαιτίας της ξηρασίας και της έλλειψης νερού θα πληθύνουν. Μεγάλες περιοχές του πλανήτη θα «ερημοποιούνται», ενώ είναι πολύ πιθανόν να ξεσπάσουν και πόλεμοι ανάμεσα σε χώρες για τον έλεγχο του νερού.

**Γιώργος Σικελιώτης, Εργάτες,
Εθνική Πινακοθήκη**

Για τις παραδοσιακές χώρες υποδοχής μεταναστών, όπως υπήρξαν το 19ο αιώνα οι χώρες της αμερικάνικης ηπείρου και η Αυστραλία και τον 20ό η Αγγλία, η Γαλλία και η Γερμανία, το φαινόμενο της μετανάστευσης αποτέλεσε συστατικό στοιχείο της δομής των κοινωνιών τους και βασικός ρυθμιστής της σημερινής τους εικόνας και οργάνωσης.

Για τον μεσογειακό ευρωπαϊκό νότο, η μετανάστευση αποτέλεσε συστατικό στοιχείο της δομής των κοινωνιών. Αλλά για αντίστροφους λόγους. Οι νότιες κοινωνίες τροφοδότησαν για δύο περίπου αιώνες με το ανθρώπινο δυναμικό τους την αγορά εργασίας, την οικονομία και τον κοινωνικό ιστό των βόρειων κοινωνιών της Ευρώπης, μέχρι τη στιγμή που η συμμετοχή τους στο χάρτη των παγκόσμιων μετακινήσεων άλλαξε τα δεδομένα. Πρώτη η Ιταλία, ακολούθησε η Ισπανία και λίγο αργότερα η Ελλάδα και η Πορτογαλία, οι κοινωνίες του μεσογειακού νότου έγιναν πυρήνες μεταναστευτικών ρευμάτων εισροής από το σύνολο του λιγότερο οικονομικά ανεπτυγμένου κόσμου. Η Ελλάδα εδώ και μια δεκαπενταετία συνθέτει το ένα δέκατο του πληθυσμού της, με ό,τι αυτό συνεπάγεται, μέσα από τα

μεταναστευτικά ρεύματα που εγκαθίστανται στη χώρα».

(Χ. Μπαγκαβός - Δ. Παπαδοπούλου, επιμ., Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2006).

Στις συζητήσεις σχετικά με τη μετανάστευση και τις μετακινήσεις πληθυσμών, χρησιμοποιούνται και οι όροι παλιννόστηση ή επαναπατριsmός. Οι όροι αναφέρονται στην επιστροφή μεταναστών στη χώρα προέλευσής τους ή ομοεθνών, που οι πρόγονοί τους έφυγαν στο παρελθόν από τον τόπο τους, στη χώρα καταγωγής τους.

Η μετανάστευση είναι ένα σύνθετο φαινόμενο. Γι' αυτό και τα αίτια της είναι πολλά. Ανάμεσα στα αίτια είναι:

- **Το φυσικό περιβάλλον και η γεωγραφική θέση μιας περιοχής προκαλούν και διευκολύνουν τη μετανάστευση. Άγονες και άνυδρες περιοχές είναι, συνήθως, αυτές που εγκαταλείπονται από σημαντικό τμήμα των κατοίκων τους, οι οποίοι αναζητούν αλλού εργασία και καλύτερη ποιότητα ζωής.**
- **Η αναζήτηση εργασίας. Οι οικονομικοί μετανάστες αναζητούν εργασία με υψηλότερες αποδοχές και καλύτερους όρους ζωής σε άλλες χώρες. Χώρες όπου οι μισθοί είναι χαμηλοί οδηγούν ένα ζωντανό τμήμα του εργατικού τους δυναμικού σε αναζήτηση εργασίας σε άλλες χώρες όπου οι μισθοί είναι υψηλότεροι. Εκτός από τους χαμηλούς μισθούς, υπάρχει ένα πλέγμα προβλημάτων**

που υποβαθμίζει τη ζωή και αναγκάζει σε μετανάστευση: χαμηλή βιομηχανική και εμπορική ανάπτυξη, ανεργία, υποαπασχόληση, μαύρη εργασία, φτώχεια και ανέχεια, έλλειψη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και κοινωνικής ασφάλισης, κακό εκπαιδευτικό σύστημα.

Εργασία, επίσης, αναζητά και τμήμα του επιστημονικού δυναμικού μιας χώρας με υψηλή ανεργία στον τομέα του, σε άλλες χώρες. Τέτοιου είδους μετανάστευση γνωρίζει η ελληνική κοινωνία τα τελευταία χρόνια.

- Η μετακίνηση για καλύτερη ζωή. Χώρες που δεν έχουν αποκέντρωση χαρακτηρίζονται από συγκέντρωση του πληθυσμού της πόλης και εγκατάλειψη των χωριών και της υπαίθρου. Πανεπι-**

στήμια, βιβλιοθήκες, κινηματογράφοι, θέατρα, νοσοκομεία, όλα αυτά που δημιουργούν τους όρους για ποιοτική ζωή και δίνουν ευκαιρίες στον άνθρωπο για ανέλιξη συγκεντρώνονται σε μερικές μεγάλες πόλεις. Έτσι, οι νέοι κυρίως άνθρωποι που έχουν μείνει στα χωριά μεταναστεύουν και αυτοί προς τις πόλεις αναζητώντας μια καλύτερη ζωή. Αντίδοτο σε αυτό το είδος μετανάστευσης είναι η περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας, η αποκατάσταση των ανισοτήτων ανάμεσα στις διάφορες περιοχές.

- **Οι φυσικές καταστροφές.** Πλημμύρες, ξηρασία, θεομηνίες, κτλ. Είναι βασικοί λόγοι που προκαλούν μετακίνηση των πληθυσμών.

- **Οι πόλεμοι, οι συρράξεις και οι εχθροπραξίες.** Σε περιοχές που ξεσπούν πολεμικές συρράξεις και γίνονται εχθροπραξίες (π.χ. εμφύλιοι πόλεμοι, βίαιες πολιτικές ανατροπές) προκαλούνται μεταναστευτικά ρεύματα από ανθρώπους που προσπαθούν να φύγουν μακριά από τις εμπόλεμες ζώνες προκειμένου να σώσουν τη ζωή τους και τη ζωή των παιδιών τους.
- **Οικογενειακοί λόγοι.** Οικογένειες που ζουν σε διαφορετικές χώρες ή περιοχές ενώνονται. Για παράδειγμα, γονείς που ζουν στο χωριό και θέλουν να ζήσουν κοντά στα παιδιά τους, τα οποία κατοικούν στην πόλη, μεταναστεύουν στην πόλη.
- **Λόγοι εξερεύνησης και «τυχοδιωκτισμού».** Υπάρχει και ένας α-

ριθμός μεταναστών που μπήκαν στην «περιπέτεια» της μετανάστευσης επιθυμώντας να γνωρίσουν νέες περιοχές και ανθρώπους, να δοκιμάσουν την τύχη τους σε κάτι νέο και διαφορετικό από αυτό που ζούσαν στη χώρα τους.

**Γιώργος Σικελιώτης, Εργάτες,
Εθνική Πινακοθήκη**

«Η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο εγγενές της ανθρώπινης εξέλιξης -

της κοινωνίας, της οικονομίας, της πολιτικής, του πολιτισμού. Οι μετανάστες προκαλούν παραδοσιακά την εχθρότητα των γηγενών που τους κατηγορούν ότι τους παίρνουν τις δουλειές και ότι τους υποβαθμίζουν τον πολιτισμό. Οι κοινωνίες επιχειρούν να ρυθμίσουν τις μεταναστευτικές ροές με διάφορους τρόπους - αυστηρούς περιορισμούς, ελεγχόμενες εισόδους, πρακτικές εκμετάλλευσης, πολιτικές κοινωνικής ενσωμάτωσης, κτλ.- ανάλογα με την κοινωνική, οικονομική και διοικητική τους οργάνωση, τα κοινωνικά πρότυπα και τις πολιτιστικές τους καταβολές.

Ως μεταναστευτική πολιτική νοούνται τα θεσμοθετημένα μέτρα, αλλά και οι άτυπες πρακτικές που στοχεύουν στην πολύπλευρη αντιμετώπιση των ζητημάτων που αναδύονται και των αναγκών που δημιουργούνται από

το καίριο φαινόμενο της μετανάστευσης στην κατεύθυνση της κοινωνικής συνοχής. Ζητήματα που αφορούν τόσο στους μετανάστες και τις οικογένειες τους όσο και στις αναταράξεις στη χώρα υποδοχής, καθώς και στη μεταξύ των δύο αυτονόητη αλληλεπίδραση. Η διασφάλιση των δικαιωμάτων των μεταναστών, όπως απορρέουν από την ιδιότητα του πολίτη, και οι πολιτικές καταπολέμησης της ξενοφοβίας είναι ένα παράδειγμα. Η ανάδειξη του ρόλου των εργαζόμενων μεταναστών στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά και της συμβολής των παρεχόμενων κοινωνικών υπηρεσιών στην κοινωνική τους ευημερία είναι ένα άλλο».

(Χ. Μπαγκαβός - Δ. Παπαδοπούλου, ό.π.)

5.3.2 Κοινωνικές-οικονομικές-πολιτικές συνέπειες

Όταν η μετανάστευση λύνει προβλήματα στη χώρα προέλευσης και στη χώρα υποδοχής, τότε γίνεται «αρμονικά» και με τα λιγότερα δυνατά προβλήματα. Για παράδειγμα, η χώρα Α έχει ανέργους και η χώρα Β προσφέρει θέσεις εργασίας. Σχηματικά, η μια «καλύπτει» τα κενά της άλλης.

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, αυτό ήταν περίπου το μοντέλο λειτουργίας της μετανάστευσης από τις λιγότερο αναπτυγμένες προς τις ανεπτυγμένες χώρες. Η «σχεδιασμένη μετανάστευση», για παράδειγμα, που είχε εφαρμόσει η Δυτική Γερμανία λειτουργούσε με βάση «πρόσκληση» συγκεκριμένου αριθμού μεταναστών από χώρες της Νότιας Ευρώπης (Ισπανία, Πορτο-

γαλία, Ελλάδα, Ιταλία) για εργασία σε συγκεκριμένες θέσεις εργασίας. Αυτό το μοντέλο μείωνε τις τριβές μεταναστών και ημεδαπού πληθυσμού και απέτρεπε το φαινόμενο να χρησιμοποιηθεί ο μετανάστης ως φθηνότερη εργατική δύναμη.

Σήμερα, η μετανάστευση δεν γίνεται σχεδιασμένα. Μεγάλα μεταναστευτικά κύματα έρχονται από τις υπανάπτυκτες στις αναπτυσσόμενες χώρες, εξαιτίας της καταστροφής του περιβάλλοντος στις χώρες τους, των πολέμων, της φτώχειας και της αναζήτησης καλύτερης ζωής. Η μαζικότητα και ο μη σχεδιασμένος χαρακτήρας της μετανάστευσης έχει συνέπειες και για τους μετανάστες αλλά και για τον ημεδαπό πληθυσμό. Οι συνέπειες αυτές γίνονται εντονότερες όταν στη χώρα υποδοχής υπάρχει οικονομική

κρίση, υψηλή ανεργία, συρρίκνωση των θεσμών του κράτους πρόνοιας και πολιτική υπανάπτυξη. Πιο αναλυτικά:

α) Κερδίζουν έδαφος οι απόψεις ότι για την ανεργία ευθύνονται αποκλειστικά οι μετανάστες. Η ανεργία οφείλεται στην έλλειψη επενδύσεων, στην αποδιάρθρωση του παραγωγικού ιστού της χώρας (βιοτεχνίες και βιομηχανίες που κλείνουν), στην κακή οικονομική πολιτική. Δεν προκαλούν οι μετανάστες την ανεργία. Άλλωστε, οι μετανάστες εργάζονται κυρίως σε εργασίες που δεν τις επιθυμεί το ημεδαπό εργατικό δυναμικό (φροντίδα γερόντων, αρρώστων, αποκλειστική νοσηλεία στο νοσοκομείο, βαριές αγροτικές εργασίες, οικοδομή, κτηνοτροφικές εργασίες κτλ.).

β) Η μετανάστευση μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικό ντάμπινγκ. Ο όρος «ντάμπινγκ» προέρχεται από την αγγλική γλώσσα. Ντάμπινγκ (dumping) σημαίνει πώληση προϊόντων σε τιμή χαμηλότερη από τους ανταγωνιστές. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι μετανάστες δέχονται να εργαστούν με χαμηλότερες αποδοχές και χωρίς ασφαλιστικές εισφορές. Αυτό ρευστοποιεί τα δικαιώματα του ημεδαπού εργατικού δυναμικού και ρίχνει το ύψος των ημερομισθίων. Όμως, το κοινωνικό ντάμπινγκ δεν είναι σωστό να συνδέεται αποκλειστικά με τους μετανάστες. Σε συνθήκες κρίσεις, τμήματα του ημεδαπού εργατικού δυναμικού υιοθετούν επίσης τέτοια πρακτική.

γ) Ατομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα των μεταναστών. Αν δεν υπάρχει μέριμνα στον τομέα των κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων των μεταναστών, η μετανάστευση θα είναι μια διαδικασία που θα δημιουργεί οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά προβλήματα τόσο στους μετανάστες όσο και στους ημεδαπούς. Οι μετανάστες και τα παιδιά τους πρέπει να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης, να έχουν ίσες ευκαιρίες στη μόρφωση κτλ.

**Παναγιώτης Τέτσης, Ύδρα,
Θάλασσα, 1995, Εθνική Πινακοθήκη**

**Στις χώρες προέλευσης η μετανά-
στευση εκτονώνει σημαντικά το
πρόβλημα της ανεργίας. Όμως, εί-
ναι απώλεια παραγωγικών δυνά-
μεων, οι οποίες αντί να αξιοποιη-
θούν στην εγχώρια παραγωγή
«πωλούνται» σε φθηνές τιμές σε
άλλες χώρες. Τα εμβάσματα των με-**

ταναστών προς την πατρίδα τους, ακόμη και αν φαινομενικά ενισχύουν βραχυπρόθεσμα το εθνικό εισόδημα, σε καμία περίπτωση δεν μπορούν να υπερβούν τον εθνικό πλούτο που θα μπορούσε να είχε παραχθεί μακροπρόθεσμα και στρατηγικά αν όλοι οι μετακινούμενοι πληθυσμοί εργάζονταν και προσέφεραν τις υπηρεσίες στην πατρίδα τους.

Ερωτήσεις Ασκήσεις Δραστηριότητες

Α' ΟΜΑΔΑ

1α. Βάλτε Σ (Σωστό) ή Λ (Λάθος) στην αντίστοιχη απάντηση:

- Το ηλεκτρονικό εμπόριο απαιτεί τη φυσική παρουσία των συναλλασσόμενων μερών.
- Η πολιτική ανάπτυξη μιας χώρας εμποδίζει τη διαφθορά.
- Οι πελατειακές σχέσεις ευνοούν την ανάπτυξη της διαφθοράς.
- Μετανάστης και πρόσφυγας είναι συνώνυμα.
- Δεν μπορεί να υπάρξει ένας κόσμος χωρίς μετανάστευση.

1β. Η μετανάστευση οφείλεται (βάλτε σε κύκλο τη σωστή απάντηση):

α. στην έλλειψη εργασίας στη χώρα προέλευσης του μετανάστη.

β. στη φτώχεια στη χώρα προέλευσης του μετανάστη.

γ. σε μειωμένες ευκαιρίες για καλύτερη ποιότητα ζωής στη χώρα προέλευσης του μετανάστη.

δ. Όλα τα παραπάνω.

1γ. Αντιστοιχείστε τις έννοιες της Α' στήλης με τις έννοιες της Β' στήλης, γράφοντας τον αντίστοιχο αριθμό της Α' στήλης στο κενό της Β' στήλης.

A' ΣΤΗΛΗ

B' ΣΤΗΛΗ

1. ηλεκτρονικό
εμπόριο

___ διαφθορά

2. μετανάστευση

___ άσυλο

3. πρόσφυγας

___ διαδίκτυο

4. μετανάστης

___ μετακίνηση
ανθρώπων

5. ανομία

___ άδεια
παραμονής

Β' ΟΜΑΔΑ

1α. Ποιο είναι το περιεχόμενο του όρου ανομία;

1β. Ποιες είναι οι αιτίες της μετανάστευσης;

2α. Για ποιους λόγους το ηλεκτρονικό εμπόριο διαμορφώνει μια τεράστια δυναμική στο πεδίο των συναλλαγών;

2β. Τι είναι η κοινωνία των πολιτών;

Επιπλέον:

- Να συζητήσετε τα χαρακτηριστικά της μεταβιομηχανικής κοινωνίας σύμφωνα με τον Ντάνιελ Μπελ.
- Να αναζητήσετε πληροφορίες για τον Μιχάλη Δερτούζο και να συζητήσετε τις απόψεις του για τον κόσμο που θα δημιουργήσει η

πληροφορική.

- Πώς η πολιτική υπανάπτυξη συνδέεται με τη διαφθορά;

A' ΟΜΑΔΑ

1α. Βάλτε Σ (Σωστό) ή Λ (Λάθος) στην αντίστοιχη απάντηση:

- Η διαφθορά είναι ενάντια στο δημόσιο συμφέρον .
- Ανομία είναι η αποσύνδεση των ατομικών στόχων από τα κοινωνικά αποδεκτά μέσα.
- Δημοκρατία σημαίνει ελευθερία, συμμετοχή και ευθύνη.
- Στη μεταβιομηχανική κοινωνία αυξάνεται η ανειδίκευτη εργασία.
- Η μετανάστευση ευθύνεται για την αύξηση της ανεργίας.

**1β. Το ηλεκτρονικό εμπόριο
(βάλτε σε κύκλο τη σωστή
απάντηση):**

α. διευκολύνει τις συναλλαγές

**β. ενισχύει την ανάπτυξη των επι-
χειρήσεων.**

**γ. εξοικονομεί χρόνο για τους
καταναλωτές.**

δ. Όλα τα παραπάνω.

1γ. Αντιστοιχείστε τις έννοιες της Α' στήλης με τις έννοιες της Β' στήλης, γράφοντας τον αντίστοιχο αριθμό της Α' στήλης στο κενό της Β' στήλης.

Α' ΣΤΗΛΗ	Β' ΣΤΗΛΗ
1. ηλεκτρονικό εμπόριο	___μετανάστευση σε άλλη χώρα
2. μεταβιομηχανική κοινωνία	___ ανομία
3. διαφθορά	___ οι νέες τεχνολογίες θα είναι η αιχμή της οικονομίας
4. εξωτερική μετανάστευση	___ χωρίς φυσική επαφή των ανθρώπων
5. υπερπόντια μετανάστευση	___ μετανάστευση σε άλλη ήπειρο

B' ΟΜΑΔΑ

1α. Ποια είναι η διαφορά μετανάστη και πρόσφυγα;

1β. Τι σημαίνει ο όρος «διαρροή εγκεφάλων»;

2α. Ποιο είναι το περιεχόμενο του όρου «παλιννόστηση»;

2β. Τι σημαίνει «σχεδιασμένη μετανάστευση»;

Επιπλέον:

- Να συζητήσετε με ποιους τρόπους μπορεί η πολιτική ανάπτυξη να καταπολεμήσει τη διαφθορά.
- Να συζητήσετε στην τάξη φαινόμενα ανομίας της ελληνικής κοινωνίας.

**Κώστας Μπαλάφας,
Το μάζεμα του αλατιού,
Αλυκές Καρυωτών Λευκάδας,
Φωτογραφικό Αρχείο Μουσείου
Μπενάκη**

Βασική ορολογία

Αγορά: ο χώρος και τα μέσα, μέσω των οποίων γίνονται οι αγοραπωλησίες. Ανάλογα με το είδος της ανταλλαγής γίνεται λόγος για «αγορά εργασίας», «αγορά χρήματος», «αγορά εμπορευμάτων» κτλ.

Άμεση δημοκρατία: το πολίτευμα στο οποίο όλοι οι πολίτες άρχουν και άρχονται, όλοι συμμετέχουν στην άσκηση της εξουσίας (νομοθετικής, εκτελεστικής, δικαστικής).

Αντιπραγματισμός: η ανταλλαγή πράγματος αντί πράγματος.

Αξία ανταλλακτική: η ποσοτική σχέση ενός εμπορεύματος με άλλα εμπορεύματα κατά την ανταλλαγή του.

Αξία χρήσης: η ιδιότητα ενός εμπορεύματος να ικανοποιεί σωματικές

ή ψυχολογικές ανάγκες του καταναλωτή.

Αποικιοκρατία: η κτήση, η εκμετάλλευση και η εξάρτηση κάποιων χωρών από άλλες. Οι αναπτυγμένες χώρες της Ευρώπης είχαν αποικίες στην Αφρική και την Ασία, από τις οποίες έπαιρναν πρώτες ύλες και φθηνά εργατικά χέρια.

Γραφειοκρατία: σύστημα οργάνωσης με καταμερισμό εργασίας και ιεραρχική δομή. Περιλαμβάνει τη διεκπεραίωση υποθέσεων διοικητικού χαρακτήρα σε ένα ιεραρχικό σύστημα οργάνωσης και ελέγχου των διαδικασιών μέσω γραφείων.

Δευτερογενής τομέας: περιλαμβάνει τη μεταποίηση και επεξεργασία των πρώτων υλών και προϊόντων που παράγονται στον πρωτογενή τομέα (γεωργία, αλιεία, κτηνοτρο-

φία, κυνήγι, εξόρυξη πρώτων υλών) και διακρίνεται σε χειροτεχνία, βιοτεχνία, βιομηχανία.

Δίκαιο θεϊκό: σύστημα κανόνων που εκπορεύεται από ένα ανώτερο πνευματικό ον, το οποίο ξεπερνά τη βούληση των ανθρώπων.

Δίκαιο φυσικό: σύστημα κανόνων που εδράζεται στην ουσία της ανθρώπινης φύσης και μιας αναλλοίωτης στον χρόνο λογικής, η οποία αναγνωρίζει απαράγραπτα φυσικά δικαιώματα.

Δούλοι: άνθρωποι που έχουν χάσει την ελευθερία τους και εργάζονται χωρίς αμοιβή για τον ιδιοκτήτη τους.

Δουλοπάροικοι: αγρότες που ήταν εξαρτημένοι από τη γη την οποία καλλιεργούσαν για λογαριασμό του φεουδάρχη-κατόχου αυτής της γης.

Εθνικό προϊόν: είναι η αξία όλων των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται σε ένα έτος από συντελεστές παραγωγής που ανήκουν σε μόνιμους κάτοικους της χώρας, ανεξάρτητα από τον τόπο παραγωγής του. Το Εθνικό Προϊόν υπολογίζεται και ως εξής: $\text{Εθνικό Προϊόν} = \text{Εγχώριο Προϊόν} + \text{Εισόδημα από Εξωτερικό} - \text{Εισόδημα προς Εξωτερικό}$.

Επιστήμη: προέρχεται από το ρήμα «επίσταμαι» (γνωρίζω σε βάθος, γνωρίζω καλά) και περιλαμβάνει ένα σύστημα απόκτησης γνώσης με βάση μια συστηματική μεθοδολογία η οποία βασίζεται στην έρευνα, στην παρατήρηση, στην οργάνωση και στην ταξινόμηση της παραγόμενης με αυτόν τον τρόπο γνώσης.

Εποικοδόμημα: ονομάζεται και υπερδομή και, σύμφωνα με τον μαρξισμό, αφορά την αντανάκλαση της οικονομικής βάσης περιλαμβάνοντας εξω-οικονομικά στοιχεία και θεσμούς όπως το δίκαιο, η ιδεολογία, η κουλτούρα, τα οποία αντιστοιχούν στην οικονομική βάση.

Θεμελιώδες πολιτικό πρόβλημα: το θεμελιώδες πρόβλημα της πολιτικής είναι το ερώτημα: περισσότερη ισότητα (δικαιοσύνη) ή περισσότερη αποτελεσματικότητα;

Ιμπεριαλισμός: αφορά την πολιτική του επεκτατισμού που ένα ισχυρότερο κράτος ή έθνος εφαρμόζει προκειμένου να ελέγξει ή να κυριαρχήσει έναντι άλλων εθνών ή κρατών με στόχο τη δημιουργία μιας αυτοκρατορίας ή ενός συσχετισμού οικονομικής και πολιτικής

δύναμης υπέρ αυτού. Ο όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις πολιτικές και στρατηγικές ελέγχου και κυριαρχίας των ισχυρότερων σε οικονομικό, πολιτικό, πολιτιστικό, στρατιωτικό επίπεδο.

Καινοτομία: η επινόηση και εφαρμογή νέων μορφών οργάνωσης της παραγωγής και μεθόδων επιχειρηματικότητας. Η εισαγωγή νέας τεχνολογίας στην παραγωγική διαδικασία, οι νέες μορφές εμπορίου (για παράδειγμα το ηλεκτρονικό εμπόριο) αποτελούν μορφές καινοτομίας. Οι επιχειρήσεις που καινοτομούν αποκτούν συγκριτικό πλεονέκτημα στον ανταγωνισμό τους με τις άλλες επιχειρήσεις.

Καπιταλισμός: είναι το κοινωνικό και οικονομικό σύστημα που βασίζεται στην ατομική ιδιοκτησία των

μέσων παραγωγής, στη συσσώρευση και επένδυση του κεφαλαίου με βασικό κίνητρο τη μεγιστοποίηση του ατομικού κέρδους. Στον καπιταλισμό κυριαρχεί ο νόμος της ελεύθερης αγοράς (διακίνηση εμπορευμάτων, υπηρεσιών, κεφαλαίων, προσώπων) παρόλο που το κράτος μπορεί να παρεμβαίνει σε επιμέρους τομείς της οικονομίας ή να είναι ο συλλογικός ιδιοκτήτης πλουτοπαραγωγικών πηγών.

Καταμερισμός εργασίας: κατανομή εργασίας σε περισσότερα πρόσωπα. Η κατανομή αρμοδιοτήτων για επιμέρους στάδια της παραγωγής σε διαφορετικά πρόσωπα με αποτέλεσμα την περισσότερη και καλύτερη παραγωγή.

Κέρδος: υπάρχουν πολλοί ορισμοί ανάλογα με τις θεωρίες και τις οπτι-

κές των οικονομολόγων. Σύμφωνα με τη λογιστική, το κέρδος προκύπτει από τη διαφορά ανάμεσα στα έσοδα που αποφέρει μια οικονομική δραστηριότητα και του κόστους παραγωγής της.

Κοινοκτημοσύνη: η από κοινού ιδιοκτησία και χρήση των υλικών αγαθών στο πλαίσιο μιας οικογένειας, κοινότητας ή ενός ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.

Κοινωνικό σύστημα: σύνολο από κοινωνικούς θεσμούς, δομές, κανόνες και λειτουργίες που αλληλεξαρτώνται συνδιαμορφώνοντας τους όρους και τις συνθήκες κοινωνικής συνύπαρξης των ατόμων.

Κρατικός παρεμβατισμός: η παρέμβαση του κράτους στην οικονομία. Σκοπός του κρατικού παρεμβατισμού είναι ο περιορισμός των

ανεπιθύμητων καταστάσεων που προξενεί η λειτουργία του μηχανισμού της αγοράς, και κατ' επέκταση η επίλυση των βασικών οικονομικών προβλημάτων.

Κύριο οικονομικό πρόβλημα: πώς, με περιορισμένους πόρους, θα ικανοποιηθούν οι απεριόριστες ανάγκες; Από αυτό απορρέουν και τα άλλα οικονομικά προβλήματα.

Λατιφούντιο: η μεγάλη γαιοκτησία στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Η λέξη είναι λατινική (latifundium από τα *latus* = εκτεταμένος + *fundus* = κτήμα).

Μερκαντιλισμός: οικονομική θεωρία η οποία υποστηρίζει πως η ευημερία μιας χώρας εξαρτάται από τις αρχές που διέπουν το σύστημα του εμπορίου (θετικό εμπορικό ισοζύγιο) και ότι μόνο μέσω παρεμβάσεων και ρυθμίσεων οικονομικού

εθνικιστικού χαρακτήρα θα επιτευχθεί πλούτος, ο οποίος κατά κανόνα ταυτίζεται με το χρήμα.

Μέσα παραγωγής: στη μαρξιστική σκέψη τα μέσα παραγωγής αναφέρονται σε όλα τα μέσα με τα οποία μια κοινωνία παράγει τα προϊόντα της περιλαμβάνοντας τις πρώτες ύλες από τη γη, τα εργαλεία, τα μηχανήματα, τις υποδομές, τις μεθόδους παραγωγής. Ο τρόπος και οι σχέσεις ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής καθορίζουν τη φύση και τον χαρακτήρα ολόκληρης της κοινωνίας.

Μηχανική αλληλεγγύη: όρος που ανήκει στον Εμίλ Ντυρκέμ και αποδίδει το νόημα της κοινωνικής συνοχής όπως αυτό διαμορφωνόταν στις παραδοσιακές και αδιαφοροποίητες κοινωνίες οι οποίες βα-

σίζονταν στο συλλογικό πνεύμα, στην παράδοση, στις θρησκευτικές τελετές, στην ενότητα και στους δεσμούς της κοινότητας.

Μονοπώλιο: ο όρος περιγράφει μια κατάσταση όπου μια επιχείρηση έχει την αποκλειστική δικαιοδοσία για την άσκηση όλων των δραστηριοτήτων οι οποίες σχετίζονται με συγκεκριμένα αγαθά ή υπηρεσίες.

Νόμος: θεσμοθετημένος γραπτός κανόνας δικαίου που ρυθμίζει υποχρεωτικά τις σχέσεις των πολιτών με την πολιτική εξουσία και το κράτος, καθώς και τις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους για σημαντικά ζητήματα που αφορούν τη κοινή ζωή.

Συντελεστές παραγωγής: αυτοί που παράγουν πλούτο σε μια οικονομία. Αυτοί είναι το έδαφος (φυσικοί πόροι), το κεφάλαιο

(μηχανήματα, κτήρια κτλ.) και η εργατική δύναμη.

Οικονομία: ο όρος αφορά το σύνολο των ενεργειών, των τεχνικών και των πρακτικών που διαπλέκονται στην παραγωγή, τη διανομή και την κατανάλωση των προϊόντων ή την παροχή υπηρεσιών σε ένα κοινωνικό σύνολο.

Οικονομικό σύστημα: το σύνολο των θεσμών και των συνειδητών ενεργειών των μελών μιας κοινωνίας προκειμένου να παράξουν, να διανείμουν, να ανταλλάξουν και να καταναλώσουν τα προϊόντα που τους είναι απαραίτητα.

Οίκος: ομάδα ανθρώπων που ζουν μαζί. Περιλαμβάνει τα πρόσωπα τα οποία συναποτελούν έναν οικογενειακό πυρήνα. Σε πολλές περιπτώσεις στον οίκο συμπεριλαμβάνουμε και την κοινή περιουσία.

Ολιγοπώλιο: μορφή αγοράς όπου λίγες επιχειρήσεις ελέγχουν την παραγωγή και προσφορά ενός προϊόντος στην αγορά, με αποτέλεσμα να μη μπορούν άλλες επιχειρήσεις να εισχωρήσουν εύκολα στη συγκεκριμένη αγορά.

Οργανική αλληλεγγύη: όρος που ανήκει στον Εμιλ Ντυρκέμ και αποδίδει το νόημα της κοινωνικής συνοχής όπως αυτό διαμορφώνεται στις πολυπρόσωπες και σύνθετες κοινωνίες με αναπτυγμένο καταμερισμό της εργασίας. Οι σχέσεις των ατόμων διακρίνονται από την ετερογένεια και την έντονη διαφοροποίηση.

Παραγωγή: η διαδικασία μέσω της οποίας οι άνθρωποι μετασχηματίζουν τους παραγωγικούς συντελεστές σε χρήσιμα αγαθά, προϊόντα και υπηρεσίες.

Παραγωγικές δυνάμεις: τα μέσα παραγωγής μιας κοινωνίας και οι δυνατότητες που τα μέσα αυτά παρέχουν στα κοινωνικά υποκείμενα.

Παρατήρηση: ερευνητική μέθοδος και τεχνική μέσω της οποίας καταγράφουμε και μελετάμε συστηματικά μια πραγματικότητα ή ένα φαινόμενο με σκοπό την εξαγωγή λογικών συμπερασμάτων τα οποία είτε να επαληθεύονται είτε να διαψεύδονται.

Πείραμα: ερευνητική μέθοδος μέσω της οποίας επιχειρούμε στην πράξη να δοκιμάσουμε την εφαρμογή μιας θεωρίας ή γενικότερα μιας υπόθεσης εργασίας την οποία έχουμε στο μυαλό μας σε θεωρητικό επίπεδο. Ο σκοπός του πειράματος είναι η επαλήθευση ή και η διάψευση μιας θεωρίας, με σκοπό την εξαγωγή

Λογικών συμπερασμάτων και συσχετίσεων.

Πλήρης ανταγωνισμός: όταν σε μία αγορά για κάθε προϊόν υπάρχουν πολλοί πωλητές (προσφορά) και αγοραστές (ζήτηση) οι οποίοι λειτουργούν ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλον, χωρίς να υπάρχουν εμπόδια και φραγμοί στην προσφορά και τη ζήτηση παρά μόνο η ελεύθερη οικονομική δραστηριότητα των συμμετεχόντων. Στον πλήρη ανταγωνισμό η τιμή του προϊόντος θεωρείται δεδομένη (αφού δεν επηρεάζεται από μία ή περιορισμένο αριθμό επιχειρήσεων) και υπάρχει απόλυτη ελευθερία εισόδου νέων επιχειρήσεων στην αγορά.

Πολιτική απάθεια: η αδιαφορία για την πολιτική. Μερικές φορές δεν είναι αδιαφορία για την πολιτική αλλά

συνειδητή επιλογή μη συμμετοχής στα κοινά.

Πολιτική: έννοια η οποία είναι σύμφυτη με το φαινόμενο της εξουσίας περιλαμβάνοντας το σύνολο των πρακτικών, των μεθόδων και των διαδικασιών που ακολουθούνται προκειμένου οι κοινωνίες να οργανώσουν τον τρόπο διοίκησης και χρηστής συνύπαρξης των μελών τους. Όρος με πολλές εκδοχές και εκφάνσεις, επειδή αναφέρεται σε μια μεγάλη γκάμα δραστηριοτήτων και πεδίων κοινωνικής έκφρασης. Για τον λόγο αυτό, έχουμε τους όρους: οικονομική πολιτική, εκπαιδευτική πολιτική, εξωτερική πολιτική, πολιτιστική πολιτική κ.ό.κ.

Πολιτικό σύστημα: είναι η συστηματική οργάνωση θεσμών, πολιτι-

κών και κοινωνικών δυνάμεων που διαμορφώνουν την πολιτική βούληση της πολιτείας.

Πολιτικοποίηση: η διαδικασία εκμάθησης, διαμόρφωσης πολιτικής συνείδησης και συμμετοχής του πολίτη στα κοινά.

Πολιτική οικονομία: κοινωνική επιστήμη που μελετά τα οικονομικά φαινόμενα και ειδικότερα το τι θα παραχθεί, με ποιο τρόπο, πώς και με ποιο τρόπο θα αναπτυχθεί η οικονομία.

Πουριτανική ηθική: όρος που συνδέθηκε με την τυφλή πίστη στο θρησκευτικό καθήκον και την εγκράτεια, με στόχο την αυτοσυγκράτηση των ατόμων από τις καθημερινές απολαύσεις, την προσήλωση στην εργασία και την εγκόσμια ασκητική.

Προλεταριάτο: όρος με κοινωνικό, ιδεολογικό και πολιτικό περιεχόμενο, που χρησιμοποιείται για να προσδιορίσει την τάξη των εργατών οι οποίοι, ως μισθωτοί και εξαρτημένοι από τους αστούς-εργοδότες, πωλούν την εργατική τους δύναμη προκειμένου να αποκομίσουν ως εισόδημα τον μισθό τους που είναι και το μόνο μέσο επιβίωσης και αναπαραγωγής της εργατικής τους δύναμης.

Πρωτογενής τομέας: ο τομέας παραγωγής που περιλαμβάνει τη γεωργία, την αλιεία, την κτηνοτροφία, το κυνήγι, καθώς και την εξόρυξη -χωρίς επεξεργασία- πρώτων υλών από το φυσικό περιβάλλον.

Σοσιαλισμός: το κοινωνικό και οικονομικό σύστημα το οποίο αναγνωρίζει τη συλλογική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής, τη δημιουρ-

γία συλλογικών διαδικασιών παραγωγής, διανομής και κατανομής του κοινωνικού προϊόντος με στόχο όχι την ικανοποίηση του ατομικού συμφέροντος και κέρδους αλλά την εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου.

Τριτογενής τομέας: ο τομέας παραγωγής που περιλαμβάνει την παροχή υπηρεσιών, το εμπόριο, τη διμεσολάβηση και τις ειδικές υπηρεσίες στην υγεία, την παιδεία, τις ασφάλειες, τα ελεύθερα επαγγέλματα, τις τράπεζες κτλ.

Υπεραξία: σύμφωνα με τη μαρξιστική θεώρηση είναι η διαφορά ανάμεσα στην αξία που προκύπτει από την παραγωγικότητα της εργασίας και την αμοιβή της εργατικής δύναμης η οποία συντηρεί την αναπαραγωγή της. Πρόκειται για μέρος της αξίας το οποίο δεν καρπούται ο εργαζόμενος και άμεσος παραγω-

γός αλλά ο ιδιοκτήτης των μέσων παραγωγής (κεφαλαιοκράτης).

Φεουδαρχία: κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό σύστημα το οποίο ευδοκίμησε στη Δυτική Ευρώπη τον Μεσαίωνα και βασίστηκε στα φέουδα, την αγγαρεία, την εξάρτηση των δουλοπαροίκων από τη γη, το καθεστώς της μεγάλης ιδιοκτησίας στη γη, τη συντεχνιακή βιοτεχνική παραγωγή.

Φυσιοκράτες: ομάδα φιλοσόφων, στοχαστών και οικονομολόγων του 18ου αιώνα που υποστήριζε την αρχή του φυσικού δικαίου στην οικονομία. Πίστευαν πως ο πλούτος προερχόταν κατά κανόνα από τη γεωργία και πως θα έπρεπε, σε αντίθεση με τους μερκαντιλιστές, να εφαρμοστεί ο φυσικός νόμος στην οικονομική ζωή.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αντόρνο, Τ. - Χορκχάιμερ, Μ. (1986)

Η διαλεκτική του διαφωτισμού, μτφρ.

Ζήσης Ζαρίκας. Αθήνα: Ύψιλον.

Αριστοτέλης (χ.χ.) Πολιτικά (μτφρ.

Π. Λεκατσάς). Αθήνα:

Ζαχαρόπουλος.

Aronowitz, S. - DiFazio, W. (1995)

The Jobless Future: Sci-Tech and the

Dogma of Work. University of

Minnesota Press.

Berend, I.T. (2009) Οικονομική

Ιστορία του Ευρωπαϊκού 20ού αιώνα.

Αθήνα: Gutenberg.

Dahrendorf, R. (1957) Class and

Class Conflict in Industrial Society.

Stanford University Press.

Durkheim, E. (1964) The Division of

Labour in Society. Free Press.

Gathorne-Hardy, J. (1977) The Public

School Phenomenon. Penguin

Books.

Giddens, A. (2002) Κοινωνιολογία, μτφρ. Δ. Τσαούσης. Αθήνα: Gutenberg.

Giddens, A. (2009) Sociology. 6th edition. Cambridge: Polity Press.

Heilbroner, R. (2000) Οι φιλόσοφοι του οικονομικού κόσμου, μτφρ. Κλαίρη Παπαμιχαήλ, Νίκος Λιγγρής, Βίκυ Λιγγρή. Αθήνα: Κριτική.

Heywood, A. (2006) Πολιτικές Ιδεολογίες, μτφρ, Χαρίδημος Κουτρής. Θεσ/νίκη: Επίκεντρο.

Mills, C.R. (1985) Η κοινωνιολογική φαντασία, μτφρ. Ν. Μακρυνικόλα - Σ. Τσακνιάς. Αθήνα: Παπαζήσης.

Parsons, T. (1951) Toward a general theory of action. Mass.: Harvard University Press.

Ritzer, G. (2010) Sociological Theory. 8th edition. Mc Graw Hill.

Rubin, I. I. (1994) Ιστορία οικονομικών θεωριών, μτφρ. Χρήστος Βαλλιάνος. Αθήνα: Κριτική.

Βαν Γκογκ (1990) Γράμματα στον αδελφό του Θεόδωρο, μτφρ. Σπύρος Σκιαδαρέσης. Αθήνα: Γκοβόστης.

Βασιλείου, Θ. - Σταματάκης, Ν.

(1992) Λεξικό Επιστημών του Ανθρώπου. Αθήνα: Gutenberg.

Καστοριάδης, Κ. (1986) Η αρχαία ελληνική δημοκρατία και η σημασία της για μας σήμερα. Αθήνα: Ύψιλον.

Καστοριάδης, Κ. (2010) Η φαντασιακή θέσμιση της κοινωνίας. Αθήνα: Κέδρος.

Κρεμμυδάς, Β. (2001) Νεότερη ιστορία. Ελληνική & Ευρωπαϊκή. Αθήνα: Gutenberg.

Μακιαβέλι, Ν. (2006) Ο Ηγεμόνας, μτφρ. Νίκος Καζαντζάκης. Αθήνα: εκδόσεις Καζαντζάκη.

Μαρξ, Κ. - Ένγκελς, Φ. (2003) Η γερμανική ιδεολογία (τόμοι Α-Β), μτφρ. Γιάννης Κρητικός. Αθήνα: Gutenberg.

Μαρξ, Κ. - Ένγκελς, Φ. (χ.χ.) Διαλεκτά Έργα. Αθήνα.

Μεταξάς, Α-Ι. Δ. (1979) Πολιτική Επιστήμη. Σύγχρονοι κλάδοι και περιεχόμενο. Αθήνα: Σάκκουλας.

Μουζέλης, Ν. (1978) Νεοελληνική Κοινωνία. Όψεις υπανάπτυξης. Αθήνα: Εξάντας.

Μπαγκαβός, Χ. - Παπαδοπούλου, Δ. (επιμ.) (2006) Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Αθήνα: Gutenberg.

Μπαμπύ, Ζ. (2010) Οι θεμελιώδεις νόμοι της καπιταλιστικής οικονομίας, μτφρ. Μ. Χρήστου - Β. Βεργωτής - Μπ. Γεωργούλας. Αθήνα: Στοχαστής.

Ντυρκέμ, Ε. (1978) Οι κανόνες της κοινωνιολογικής μεθόδου. Αθήνα: Gutenberg.

Πουланτζάς, Ν. (2001) Το κράτος, η εξουσία, ο σοσιαλισμός. Αθήνα: Θεμέλιο.

Τσαούσης, Δ. (1983) Η κοινωνία του ανθρώπου. Αθήνα: Gutenberg.

Τσαούσης, Δ. (1984) Χρηστικό Λεξικό Κοινωνιολογίας. Αθήνα: Gutenberg.

Τσουκαλάς, Κ. (1992) Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα: 1830-1922. Αθήνα: Θεμέλιο.

Φίλιας, Β. (1978) Κοινωνικά Συστήματα (τόμοι Α-Β). Αθήνα: Νέα Σύνορα.

Φραγκουδάκη, Α. (1985) Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης. Αθήνα: Παπαζήσης.

**Χάμπερμαν, Λ. (1978) Τα υλικά
αγαθά του ανθρώπου, μτφρ. Τζένη
Μαστοράκη. Αθήνα:
Μπουκουμάνης.**

**Ηλεκτρονικές πηγές
www.wikipedia.org (εικόνες -
φωτογραφικό υλικό)**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 8^{ου} ΤΟΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΝ ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ 9

5.1 Το φαινόμενο της διαφθοράς 13

5.2 Το ηλεκτρονικό εμπόριο 39

5.3 Η μετανάστευση 64

**5.3.1 Κατηγορίες και αίτια μετα-
νάστευσης 74**

**5.3.2 Κοινωνικές-οικονομικές-
πολιτικές συνέπειες 89**

**Ερωτήσεις • Ασκήσεις •
Δραστηριότητες 96**

Βασική ορολογία 105

Βιβλιογραφία 125

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

